

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versteviging van het contact tussen de historiebeoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerleener land.

Het eerste officiële nummer van het Bulletin verschijnt in een andere vorm dan in 't lustrum-nummer is aangekondigd. De oorspronkelijke opzet was — met het oog op de kosten — het periodiek te laten verschijnen in het bescheiden gewaad van stencilwerk. Het onbevredigend uiterlijk van het lustrum-nummer deed ons uitzien naar andere mogelijkheden. Gelukkig vindt het streven van de Historische Kring bijval en waardering en wel in een tastbare vorm: toezegging van financiële steun van invloedrijke zijde.

Daarom hebben wij besloten van het Bulletin een volwaardig periodiek te maken, door het te laten drukken, zodat het zich wat uiterlijk en typografische verzorging betreft mag laten zien. Dit zal ook de leesbaarheid er van ten goede komen.

In verband daarmee hebben wij echter het plan van uitgave moeten wijzigen. In plaats van de aangekondigde 8 à 10 nummers van 16 bladzijden stencilwerk per jaar, zullen 6 nummers van 20 bladzijden druks verschijnen. Het wordt dus een tweemaandelijks periodiek, waarvan de inhoud groter zal zijn dan in de gestencilde uitgave was voorzien.

Het Bulletin verschijnt in een artistieke omslag — werk van Jos Franck — die de drie belangrijkste periodes uit de geschiedenis van het Land van Herle symboliseert. De ruïnes van de thermen, in 1940—1941 te Heerlen opgegraven, zijn de belangrijkste overblijfselen uit de Romeinse tijd in Nederland.

De voorhof van 't kasteel Schaesberg is ondanks de staat van verval, waarin hij verkeert, indrukwekkend. Hij vertegenwoordigt de tijd, waarin de kasteelheren een voorname rol speelden op elk gebied van het maatschappelijk leven.

Het silhouet van een machtig mijncomplex vormt de aanduiding van de tegenwoordige tijd, waarin de mijnbouw zijn stempel gedrukt heeft op de hele streek. Een eenvoudig veldkruis met knielbankje geeft uitdrukking aan de Christelijke geest, die 't Limburgse volk door de eeuwen heen geleid heeft.

*De voorzitter van de Historische Kring
Het Land van Herle,
J. J. JONGEN.*

De Berghwerker.

*Diep in der aerde gheheimen schoot,
Hamert ende beitelt de cnape,
Opdatti silver ochte loot
Den meestere samenschræpe.*

*Dat lampkijn werpet door die mijn,
Een naer ende doodsch ghesloncker,
Terwijl een heldere morgenschijn
Opclaret sijns herten doncker.*

*Hi peinset aan smeesters bloeiende kint,
Hi dencket dier schoone maghet,
Die hi so tederlicken bemint
Die hem so wale behaghet.*

*Ende waer die clocke ter kercken luudt,
Dicht bi der groene linde,
Daer biddet in anxten die jonghe bruoet
Veur heuren troubeminde.*

*Dies duncket hem der aerde schoot
Verwandelt in bloemighe dreven,
Dies siettie met gout ende rosenroot
Omgheven sijn jeughdich leven.*

*Daer schieten op eens uten diepen gront
Der wateren woeste golven — —
Die hebben dat blide herte terstont
Met al sire hope bedolven.*

J. M. DAUTZENBERG.

Aantekening : De dichter Johan Michiel Dautzenberg, naar wie de Dautzenbergstraat te Heerlen genoemd is, werd aldaar geboren in 1808 en overleed te Elsene (B.) in 1869. Juist een eeuw geleden, in 1850, publiceerde hij zijn „Gedichten”. Een zijner gevoeligste verzen, gesteld in Middel-Nederlands en gewijd aan het leven van een mijnwerker, werd hierboven te zijner nagedachtenis afgedrukt.

F. X. SCHOBEN.

DE KERK VAN NIEUWENHAGEN.

(Vervolg).

De kapel stond bij de inwoners van Nieuwenhagen hoog aangeschreven, hetgeen blijkt uit de talrijke stichtingen die er gemaakt werden. Een dénombrement (opgave der goederen van de kapel) opgemaakt 16 Juli 1786 vermeldt een tiental stichtingen, die samen een kapitaal vertegenwoordigden van 3800 gulden, die aan rente 1952 gulden opbrachten. Hiervan moesten 5½ patacon besteed worden voor 't onderhoud van 't gebouw terwijl de rest bestemd was voor 't lezen van 145 H. Missen en voor 't geven van catechismus. De opsteller van het dénombrement, de rector P. J. Jongen voegt aan zijn schrijven toe: „dat het tot bestieringe van de dienst Gods en tot meerdere bequaamlichkeit (= gemak) van de ingezetenen van Nieuwenhagen, zoo Spaansch als Hollandsch, dewelke van Heerlen een ure ver gelegen zijn en van Eygelshoven, onder welke parochie de Spaansche ingezetenen behoren, een halve ure, een goede en Gode aangename zaak zou zijn, indien de godsdienst op Zon- en heilige dagen in deze kapellen geschieden mochten met behoorlijke instructie voor de grootjarigen en catechismus voor alle kinderen, zoo Spaansche als Hollandsche teritoire, zijnde 5 à 600 aan getal, dewelke een half uur ver moeten gaan om de godsdienst bij te wonen en de nodige instructie te bekomen”.

Dit was hetgeen, waarop de bewoners van Nieuwenhagen vanaf de stichting der kapel hadden aangedrongen n.l. er des Zondags een H. Mis te hebben. Het is voor ons niet goed te begrijpen, waarom dit geweigerd werd, terwijl het bijvoorbeeld toegestaan werd voor de kapel te Strijdhagen. Een hernieuwde actie had succes. In 1782 stond de Bisschop van Luik, met goedvinden van Pastoor Penners van Heerlen, toe, dat op Zon- en feestdagen in de kapel een H. Mis gelezen en door de bewoners van Nieuwenhagen mocht bijgewoond worden. Ten einde deze dienst ook na zijn dood te verzekeren, maakte de rector een stichting van 100 patacons à 72 mark aix, die à 5% uitgezet een rente van 20 patacons opbracht. Ook verplichtte hij zich tot onderhoud van de kapel, die op kosten van de inwoners vergroot zou worden. Dit werd vastgelegd in een contract tussen de rector en de voornaamste inwoners van Nieuwenhagen (de naburen genoemd) gesloten op 2 Juni 1794. Tijdens de H. Mis zou tot vermeerdering en verbetering van de aandacht de rozenkrans en na de H. Mis een Onze Vader en Ave Maria gebeden worden voor de weldoeners. In de overeenkomst werd nogmaals vastgelegd, dat het collatie-recht en de bediening van de kapel aan de familieleden van de rector zouden blijven. Dit recht heeft de familie, die de kapel als haar eigendom beschouwde, niet meer mogen uitoefenen. Enige maanden na 't sluiten van 't contract verschenen er de overwinnende legers der Franse Republiek. Met de overige landen tussen Rijn en Maas werd het Land van Valkenburg, waartoe Nieuwenhagen behoorde, bij Frankrijk inge-

lijfd en werd de revolutionaire wetgeving ingevoerd. Daarbij werd, naast andere oude instellingen, ook het collatierecht afgeschaft, terwijl de kapel tot staatseigendom verklaard werd. Ook de eeuwenoude band met Heerlen werd verbroken : Nieuwenhagen werd een zelfstandige gemeente. Het werd echter geen zelfstandige parochie. Volgens de kerkelijke regeling in uitvoering van het concordaat van 1801 werd Nieuwenhagen een chapelle (hulpkerk of rectoraat) ressorterende onder de parochie Schaesberg. Wel konden de Nieuwhagers hun Zondagsplicht vervullen in de kapel, die weer ter beschikking van de gelovigen gesteld werd, maar voor Paasplicht, doopsel, huwelijk en begrafenissen moesten ze naar de parochiekerk. Dat was van de beginne af niet naar hun zin. Doch daar rector Jongen de kapel bleef bedienen en ook 't beheer der stichtingen behield, berustte men in de nieuwe verhouding, ook toen de rector in 1820 stierf en opgevolgd werd door zijn neef Frans Jozef Jongen. Deze verhuisde in 1823 als pastoor naar Oirsbeek. Tot rector werd nu benoemd de eervoorde heer J. G. Bosten, niet Nieuwenhagenaar van geboorte en niet-erwants aan de stichter. En daarmee begonnen de moeilijkheden. De familieleden van de overleden rector Jongen wilden ook verder het beheer der stichtingen behouden. Nieuwenhagen moest een zelfstandige parochie worden. Het kerkbestuur wendde zich tot de vicaris-generaal van het bisdom Luik (de zetel was vacant) met de vraag hoe de verhouding tussen de kapel en de parochiekerk was. Deze verklaarde, op 24 December 1824, dat de bedoelde kapel volgens de organisatie, opgemaakt overeenkomstig het besluit van 30 September 1807, aan het herderlijk gezag van Schaesberg en wat het beheer der inkomsten betreft aan de aldaar opgerichte kerkfabriek onderworpen was. Verder gelastte hij de erfgenamen van de stichter het beheer der eigendommen van de kapel aan het genoemde kerkbestuur over te dragen. Node deed de familie Jongen afstand van 't beheer der stichtingen, die grotendeels van hun verwanten afkomstig waren.

Op 20 Mei 1827 had de overdracht plaats. Uit de hierover opgemaakte acte blijkt, dat de nog uitstaande kapitalen een bedrag uitmaakten van 420 patacons, zodat aan totale fundatie's 580 patacons ontbraken. De ontbrekende 580 patacons of 994 gulden 28½ cent werden in de volgende geldstukken overgedragen.

20 tien-guldenstukken	220.— gld.
10 drie-guldenstukken	30.— „
274 daalders, ieder à 1.78 gld.	465.— „
100 Franse kroenen	271.95 „
	<hr/>
	986.95 gld.
komt bij voor interest uitbetaald	26.— „
	<hr/>
15 patacons	1012.95 gld.
De bij te leggen som bedraagt	994.28 „
	<hr/>
Dus uit te keren	18.67 gld.

Ten einde de onderhorigen van het rectoraat op de hoogte te houden van het bestuur der stichtingen werd een inwoner van Nieuwenhagen in 't kerkbestuur opgenomen. Daarmee namen de rectorianen geen genoegen. Zij stelden op eigen houtje kerkmeesters aan voor de kapel en eisten het beheer der stichtingen terug; Nieuwenhagen moest en zou een zelfstandige parochie worden. Maar onder 't bestuur van Koning Willem I, die met de Katholieke Kerk op gespannen voet stond, was daarvoor geen kans. Toen echter in 1830 Limburg zich bij België aansloot stonden de kansen beter. Bij besluit van 14 November 1834 werd door de bisschop van Luik, Mgr. van Bommel, Nieuwenhagen van de parochie Schaesberg afgescheiden en tot een zelfstandige parochie verheven. De burgemeester van Brunssum, Karel Theodoor baron de Negri, werd aangewezen als speciale bisschoppelijke commissaris om de zaken tussen beide parochies te regelen. Dat was geen gemakkelijke taak. Er ontstond een geschil over de waarden der in de stukken genoemde patacons. De kwestie was: waren het Akener patacons met een waarde van Fl. 1,74 of Brabants-Maastrichtener patacons van Fl. 2,50. De vicaris-generaal en de kanton-rechter kwamen er bij te pas. Beide instanties waren van mening, dat de z.g. species patacons Aker cours waren en dat in ieder geval het kerkbestuur van Schaesberg niet meer behoefde te restitueren dan het bij de overdracht van de stichting overgenomen had. Op 30 Maart 1835 had de uiteindelijke regeling der kwestie plaats in de pastorie te Schaesberg. In de daarover opgemaakte acte verklaren beide kerkbesturen met de gemaakte regeling accoord te gaan. Voor het kerkbestuur van Nieuwenhagen tekenden: J. G. Borghans (burgemeester), H. Kengen, N. J. Konsten en J. M. Jongen; voor dat van Schaesberg: van Lommessen Strijdhagen (burgemeester), J. G. Melchers, president, J. W. Mertens, H. Römken en G. Borghans.

Verder is 't stuk getekend door de Negri met de toevoeging, burgemeester te Brunssum.

Zo werd Nieuwenhagen een zelfstandige parochie. Als pastoor werd er benoemd : Johan Gerard Klausener, kapelaan te Schaesberg. Onder hem werd de kapel in 1840 uitgebreid tot een kerk, de oude kerk, thans patronaat. Deze heeft dienst gedaan tot 1928, toen de tegenwoordige parochiekerk gebouwd werd.

Midden op het kerkhof van Nieuwenhagen staat de grafsteen van de eerste herder der parochie. De steen draagt het volgende opschrift :

DEM Hochw. HERREN
J. G. KLAUSENER
JUBILARPRIESTER
UND ERSTEN PASTOR
VON NEUENHAGEN

1836 — 1874

Liebe Pfarrkinder
Betet für mich.

Zijn opvolgers in 't herderlijk ambt waren :

P. J. Vreuls	1874 — 1901.
Arn. Breuwers	1901 — 1906.
Jos Franck	1906 — 1909.
Will Berger	1909 — 1916.
Hub. Kreuzer	1916 — 1920.
Leon Stassen	1920 — 1937.
J. H. Simonis	1937 — heden.

J. J. JONGEN.

GEGEVENS EN ARTIKELEN, DIE ONZE AANDACHT VRAGEN ¹⁾

I. ARCHIEFBESCHEIDEN.

1. Division du territoire de la commune de Herlen.
Frans Archief Gem. Heerlen — Invent. nr. 13.
2. Nieuwe posterij te Heerlerheide.
Corresp. Gem. bestuur v. Heerlen.
Uitgaande brief 1849 Nov. 30.
3. Plaatselijke verordening i.z. het verbieden v.h. aanbrenge van
stroo-daken in de bebouwde gedeelten v. Heerlen.
Raadsbesluiten v. 16 Aug. en 24 Nov. 1849.
4. De nachtwachten te Heerlen.
Besluit Gem. raad, 2 Oct. 1849.
5. Reizigersvervoer Heerlen—Maastricht, v.v.
Besluit Gem. raad v. Heerlen, 26 Maart 1850.
6. Electriche tram Heerlen—Valkenburg,
Electriche verlichting van Heerlen.
Uitgaande correspondentie van B. & W. van
Heerlen, 1899, nr. 554.

II. PUBLICATIËN.

1. *Beaujean, H. A.* : De Geschiedenis van Hoensbroek en omge-
ving, 1950.
2. *Modderman, P.* : Iets over de techniek van praehistorisch en
middeleeuws aardewerk. Overdruk uit „Boor
en spade”, III, 1949.
3. *Raedts, C. E. P. M.* : Mens en mijnbouw, geschetst aan de hand van
oude afbeeldingen.
„Steenkool”, Kerstnummer 1950.
4. *Schobben, F. X.* : Groenstraat en de Groenstraters in vroeger
dagen. 1950.
5. *Vries, Th. J. de* : Politie ende Justitie. 1950.

1) De vermelde nummers zijn op het Gem. archief van Heerlen te raadplegen.

Het adellijke geslacht VAN HAREN TE VOERENDAAL

Ten westen van Voerendaal, op korte afstand van de grote weg Heerlen—Valkenburg, ligt, tussen het geboomte verscholen, het oude kasteel HAREN.

Hoewel dit bouwwerk niet kan worden gerekend tot de machtige Limburgse kastelen uit de 17e en 18e eeuw, maakt het met zijn beide stompe hoektorens toch de indruk de behuizing te zijn geweest van aanzienlijke personages.

Opgemerkt zij, dat het kasteel niet meer in zijn oorspronkelijke staat verkeert. Doordat het in de loop der tijden herhaaldelijk van eigenaar is verwisseld heeft het verschillende veranderingen ondergaan. Vooral na de brand van 1742 zijn deze van ingrijpende aard geweest. Volgens de ankerijzers in het voorfront is het kasteel herbouwd in 1745. Ook de grachten, waarmede het kasteel certijds was omgeven, zijn nagenoeg verdwenen.

Het is echter niet de bedoeling een uitvoerige beschrijving te geven van dit bouwwerk, noch aandacht te besteden aan de bewoners uit het jongste verleden; onze belangstelling gaat in hoofdzaak uit naar de stichters en oudste bewoners, waaraan het kasteel zijn naam ontleent.

Vast staat, dat het kasteel HAREN de bakermat is van het oude adellijke geslacht VAN HAREN, dat ten tijde van de hervorming onze streek heeft verlaten om zich in Friesland te vestigen.

Met zekerheid kan worden aangenomen, dat het kasteel reeds in de 14e eeuw door de familie VAN HAREN is bewoond geweest, aangezien afstammelingen van dit geslacht toen in de kerk van Voerendaal zijn begraven.

Terloops zij opgemerkt, dat de zich in de nabijheid van het kasteel bevindende grafkelder niet ten tijde van de bewoners door de Van Haren's is gebouwd. Dit mausoleum is de rustplaats van afstammelingen van de familie VAN PANHUYS, die in de 18e eeuw het kasteel heeft bewoond. De bouw van het mausoleum door deze familie vindt zijn verklaring in het feit, dat de familie van Panhuys niet katholiek was en de kerk van Voerendaal derhalve bezwaarlijk als begraafplaats kon dienen.

Uit de genealogie van de familie VAN HAREN, die omstreeks 1758 naar alle waarschijnlijkheid door WILLEM VAN HAREN, die geleefd heeft van 1710 tot 1758, werd opgemaakt, blijkt, dat deze familie het kasteel HAREN onder VOERENDAAL heeft bewoond.

Het in de *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* van 1849 gepubliceerde fragment van de „*Généalogie de la famille VAN HAREN*”¹⁾ is, afgezien van enkele afwijkingen, die aan onnauwkeurigheid zijn te wijten, in vertaling gelijkloidend aan de genealogie van 1758. De schrijver van de genealogie van 1849 zegt niet uitdrukkelijk, dat het kasteel van de familie VAN HAREN onder de gemeente Voerendaal was

gelegen, doch bepaalt zich tot de vermelding, dat het kasteel was gelegen in het land van Valkenburg. Er kan echter geen twijfel bestaan, dat de familie VAN HAREN inderdaad het kasteel HAREN onder Voerendaal heeft bewoond, aangezien, zoals reeds gezegd, afstammelingen van dit geslacht te Voerendaal zijn begraven.

Met zekerheid kan worden aangenomen, dat de schrijver van de genealogie, gepubliceerd in de Annales van 1849, gebruik heeft gemaakt van de hierna volgende vermoedelijk door WILLEM VAN HAREN omstreeks 1758 opgemaakte genealogie. Hierop wijst het feit, dat de eerstgenoemde afsluit met het jaar 1758 en voorts geen gewag wordt gemaakt van de verdere afstammelingen, die in 1849 toch bekend waren. Verder worden de bewijzen van echtheid, gevoegd bij de genealogie van 1758, woordelijk onvertaald aangehaald.

Opgemerkt zij, dat in de genealogie, opgenomen in de Annales van 1849, een hiaat voorkomt. De schrijver verzuimt melding te maken van de afstammelingen van de 15e generatie, te weten : ADAM ERNST, CATHARINA, DUCO, EDUARDA LUCIA en ELISABETH. Hij vermeldt weliswaar ADAM ERNST, doch bedoelt daarmee WILLEM VAN HAREN van de 16e generatie. In de 17e generatie verwisselt hij de geboorteplaats van WILLEM ANNE, die niet in Amsterdam, doch te 's-Gravenhage werd geboren en JOAN POPPE ANDREE, wiens geboorteplaats Amsterdam en niet 's-Gravenhage was.

De schrijver vermeldt ten slotte, dat de nakomelingen van DUCO, WILLEM ANNE en JAN POPPE ANDREE niet bekend zijn. Wij zullen straks zien, dat zulks wel het geval is. Wanneer de schrijver andere bronnen dan de genealogie van 1758 had geraadpleegd, zou hem dit duidelijk zijn geworden.

De naam VAN HAREN komt veelvuldig voor, zowel bij burgerlijke als bij adellijke families. Er zij slechts gewezen op het adellijke geslacht VAN HAREN te Grubbenvorst²⁾, dat in generlei relatie staat met het door ons bedoelde geslacht van Voerendaal. De adellijke heren van het versterkte kasteel HAREN bij Borgharen hebben evenmin daarmee iets uitstaande, al meent het Limburgsch Dagblad van 17 Juni 1950 in een artikel over het kasteel Borgharen, dat deze burcht het stamslot van de door ons bedoelde familie VAN HAREN is geweest.

De genealogie van de familie VAN HAREN, die, zoals reeds gezegd, werd opgemaakt omstreeks 1758, omvat 17 generaties en gaat terug tot het jaar 1240.

Aan de genealogie zijn tot staving van de echtheid toegevoegd:

- 1° — een verklaring van het „Koenigliche Gericht und Scheffenstuel” van de stad Aken van 3 September 1663;
- 2° — een extract uit de oude registers van de Predikheren binnen Maastricht en
- 3° — een verklaring van de Orde van het Gulden Vlies, afgegeven te Brussel van 7 Januari 1756.

Deze bewijsstukken volgen aan het slot van deze genealogie.

Afkomste van de seer Oude Heerlyck en Ridderlyck Huys VAN HAREN, gelegen in den Lande van Valkenburgh, Over-Mase, onder de Banck van Heerle in Voerendaal, begrypende onder syn Jurisdictie Laet-hoff en Cheyns-hoff etc.

1ste generatie: OGIER VAN HAREN, vixit Ao. 1240, getr. aan N....

Hebben gehad 2 kinderen.

Opmerking: Volgens Perreau³⁾ zou OGIER VAN HAREN de zoon zijn van de oudste ons bekende voogd van Maastricht ADAM, heer VAN HAREN; ADAM bewoonde in de stad een huis, gelegen bij de poort, genaamd „die alde Hochterpoort of Gevangenpoort”. In 1231 gaf hij dit huis ten geschenke aan de Paters Dominicanen, die zich in Maastricht kwamen vestigen. ADAM was nog in leven in 1244, toen hij getuige was bij het sluiten van een overeenkomst tussen REINARD VAN BUNDE en de proost van MEERSSEN, met betrekking tot een molen bij Valkenburg⁴⁾. Zijn zoon OGIER volgde hem op in zijn ambt. OGIER was nog in leven in 1265, in welk jaar hij samen met zijn broeder DIRK wordt vermeld als getuige in een oorkonde van DIRK, heer van Valkenburg⁵⁾.

2e generatie: 1 ADAM VAN HAREN, getrouwt Elisabeth Mitte. Hebben gehad twee kinderen.

2 GOSUIN VAN HAREN, waarvan geen nakomelingen bekend zijn.

Opmerking: ADAM volgde zijn vader op als voogd van Maastricht. Volgens Perreau³⁾ huwde hij met Elisabeth MILLE (niet MITTE, zoals de genealogie vermeldt), die behoorde tot een Maastrichtse patriciërsfamilie. ADAM wordt vermeld als leenman van Brabant, evenals zijn broeder GOSUIN.

ADAM was nog in leven in 1276, in welk jaar hij wordt geciteerd in een oorkonde, waarbij WALRAM, heer van VALKENBURG, het land en de stad GRUELES aan de bisschop van Luik afstaat⁶⁾.

ADAM had waarschijnlijk drie zonen met name ADAM, OGIER, die in de genealogie niet voorkomt en GOSUIN; althans de namen van deze drie worden in vele Limburgse oorkonden aangetroffen⁷⁾.

3e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

1 OGIER VAN HAREN, Voocht van Maastricht, getrouwt aan Mechtilde d'Ytie of Dytre. Hebben gehad drie kinderen.

2 JOHAN VAN HAREN, sterft Ao. 1320, begr. in de kerk van Voerendaal, getrouwt aan N.... Hebben gehad 2 kinderen.

Opmerking: Volgens Perreau³⁾ was zijn zoon OGIER, heer VAN HAREN, 1284 voogd van Maastricht en leenman van Brabant. Hij huwde Mechtilde d'Iltre of Itteren, erfgename van deze heerlijkheid. OGIER was nog in leven in 1296, toen hij drie jaardiensten stichtte. (Zie extract registers Predikheren in vervolgartikel.)

Toen in 1284 WALRAM van VALKENBURG de buiten de stad gelegen eigendommen van de Maastrichtenaren plunderde, wilde OGIER zich met andere edellieden aan het hoofd van de burgermilitie stellen, ten einde de aanvallers te tuchtigen. De gildebroeders verkozen echter te strijden onder aanvoering van de schout van de hertog van Brabant JAN DE MILLE en lieten aan OGIER de bewaking van de stad over. De burgers waren niet gelukkig in de keuze van hun aanvoerder. Hij liet de mannen oprukken tot Margraten, alwaar zij door WALRAM werden verslagen en in wanorde moesten terugtrekken. JAN DE MILLE werd daarbij met tal van andere burgers door de heer van Valkenburg gevangen genomen.

4e generatie: A. Nakomelingen van OGIER VAN HAREN:

1 OGIER VAN HAREN, Ridder, Schoutet des Hertogen in Tricht Ao. 1290.

2 ALEIT VAN HAREN, getrouwt aan Jan Hoen van Broek *).

3 JOHAN VAN HAREN, Canoninck St. Servaty.

B. Nakomelingen van JOHAN VAN HAREN:

1 ADAM VAN HAREN, sterft Ao. 1362 ende tot Voerendaal begraven; getrouwt aan... van den Bungaert. Hebben gehad 1 kint.

2 EUGENE VAN HAREN getrouwt aan....

Opmerking: In het Necrologium (chronologisch register van leden, beschermers en weldoeners eener kerk of klooster) der adellijke proostdij St. Gerlach wordt vermeld: 30 Julii ALEYDIS uxovis de HOEN⁸⁾.

Van dit necrologium is helaas nog slechts een fragment bewaard gebleven; de eerste en de laatste bladzijden zijn verscheurd en gebruikt om er geldrollen mee te maken.

Omtrent ALEIT VAN HAREN wordt verder nog vermeld: ALEYDIS DE HAREN, dochter van OGIER, voogd der stad Maastricht en echtgenote van JAN HOEN van HOENSBROEK, burchtvoogd van VALKENBURG, maakt den 22 Februari 1305 haar testament⁹⁾.

Volgens Perreau zou ALEIT in 1312 of 1314 met WILLEM VAN ROTZELAER zijn gehuwd. Dit is niet waarschijnlijk, aangezien zij reeds in 1305 was overleden¹⁰⁾.

5e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

GERRIT VAN HAREN, getrouwt aan Anna van Pallant. Hebben gehad 1 kint.

6e generatie: ADAM VAN HAREN, getr. aan Mechelt van Cortenbach. Hebben gehad 2 kinderen.

7e generatie: 1 CLAES VAN HAREN, Borgermeester tot Aken Ao. 1400.

2 GERRIT VAN HAREN, getrouwt aan Elisabeth van Punt. Hebben gehad 1 kint.

Opmerking: In het jaar 1431 was de molen in Heppion, gelegen bij de ingang van de Heppionsgasse (zijstraatje van de Hartmannstrasse) te Aken, belast met een erfpacht van 4 mudden tarwe en rogge aan de adellijke familie VAN HAREN, welke na de dood van Claes van Haren door zijn zoon Gerard werd verheven¹¹⁾.

In 1443 waren Nicolaas van Roide en Gerard van Haren leenmannen van het goed Reinarzkehle bij het gehucht Hasselholz aan de weg naar Gemmenich¹²⁾.

In het jaar 1453 stelde de schepen Ger. van Haren als naaste erfgenaam van Conrad von Pont zich in het bezit van de tiende van de schepen Conrad von Pont voor 528 rijnsse guldens en verkocht deze 1452 (?) aan Engelbrecht Nyt von Birgel, ridder en erfmaarschalk van het land van Gulik. Deze droeg de tiende 1454 over aan Johann von Haren, zoon van voornoemde Gerard, die 1457 met toestemming van zijn zoon, ook Gerard

*) De familie HOEN bewoonde het kasteel HOENSHUIS te VOERENDAAL. Deze familie heeft blijkbaar aan haar naam „van Broek” toegevoegd reeds vóór de stichting van de vrije heerlijkheid Hoensbroek in 1388, waarschijnlijk, omdat het kasteel te Voerendaal in een broek of moeras was gelegen.

genaamd, de tiende verkocht aan Colin Beissel, zoon van Johann Beissel, die deze aan zijn zoon Johann schonk in 1470. ¹³⁾

Johann van Haren en diens zoon Gerard komen in de genealogie niet voor. Nakomelingen van CLAES VAN HAREN worden niet vermeld.

8e generatie: Nakomelingen van GERRIT VAN HAREN:

DAEM VAN HAREN tot KALKOVEN, Schepen tot Aken; getrouwt aan Agnesse van Weyer. Gehad 5 kinderen.

9e generatie: 1 GERARD VAN HAREN Heer van KALKHOVEN, Schepen tot Aken; getrouwt aan Benigna van KALDEBOORN,

genaamd VAN DEN BEIRBOOM. Hebben gehad 3 kinderen.

2 FRAMBACH VAN HAREN, Canonick te Aken.

3 DAEM VAN HAREN, getrouwt aan N. N. Schydenck.

4 MECHTELGEN VAN HAREN, Clooster-Juffer tot Chevysen binnen Ceulen.

5 LYSGEN VAN HAREN, getrouwt aan Johan van den Hove.

10e generatie: A. Nakomelingen van GERARD VAN HAREN:

1 AGNESSE VAN HAREN geh. 1485 aan Fitschyn Colyn, Schepen en Burgemeester tot Aken, Sone Fitschyn ook Schepen tot Aken, en van J. Mettilen van der Hagen. Hebben gehad 3 kinderen.

2 WILLEM VAN HAREN Heer van KALKOVEN, ongetrouwt.

3 LYSGEN VAN HAREN, Clooster-Juffer tot Synnich.

B. Nakomelingen van DAEM VAN HAREN:

EVERHARD VAN HAREN Schepen tot Aken, getrouwt aan Agnes van Cortenbach. Hebben gehad 3 kinderen.

11e generatie: A. Nakomelingen van AGNESSE VAN HAREN:

1 ANNA COLYN, getr. aan Werner van Merode van Hoffalis.

2 VINCENT COLYN, ongetrouwt.

3 GERARD COLYN, ongetrouwt.

B. Nakomelingen van EVERHARD VAN HAREN:

1 ADAM VAN HAREN een van de Geconfedereerde Edelen, die zig by die gelegenheid in de Republyck heeft nedergezet, alwaar hy is geweest Raad en Hofmeester van Prins Willem de 1ste, en na desselfs dood van Graaf Lodewyk Stadhouders van Friesland; gestorven tot Arnhem 1590. Getrouwt met Margriet van Coenen. Hebben gehad 6 kinderen.

2 GERRIT VAN HAREN sterft zonder kinderen.

3 DIDERICK VAN HAREN getrouwt aan Anna van den Bosch, genaamt Mopertine of Monbertinghen.

Opmerking: ADAM VAN HAREN is blijkbaar overgegaan tot het Protestantisme, hetgeen wel een van de redenen zal zijn geweest zich in de Republiek te vestigen en een hoge functie te aanvaarden.

ADAM VAN HAREN behoorde tot de ondertekenaars van het verzoekschrift van het Verbond der Edelen (1566) ¹⁴⁾.

ANNA VAN DEN BOSCH, genaamt Moupertinge, echtgenote van DIDERICK VAN HAREN, stamde uit een oudadellijk geslacht van de HESBAYE, oorspronkelijk genaamd DU BOIS DE MELIN, die leefde in de 14e eeuw. Zijn jongste zoon LAMBERT DU BOIS LE MELIN woonde te Cannes bij Maastricht.

12e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

- 1 GODRICH VAN HAREN, ongetrouwt gestorven.
- 2 EVERARD VAN HAREN, ongetrouwt.
- 3 WILLEM VAN HAREN, Gedeputeerde uit de Edelen van Friesland ter Vergadering van Haar Hoog Mogende: geboren te Arnhem den 19 Jan. 1581; gestorven in den Hage den 9 Dec. 1649, en begraven in de grote kerk aldaar. Getrouwt aan Magdalena van Vierssen. Hebben gehad 10 kinderen.
- 4 MECHTELD VAN HAREN, getrouwt aan Peter van Lieverden.
- 5 JOHANNA VAN HAREN ongetr. sterft 1638.
- 6 WALBURGHE VAN HAREN getrouwt aan N. N. Thoser Anglus.

13e generatie: Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

- 1 ADAM VAN HAREN ongetrouwt gestorven 1631.
- 2 EVERARD VAN HAREN getrouwt aan Mechteld van Coenen, sterft zonder kinderen 1640.
- 3 ERNST VAN HAREN, Colonel van een Regiment Cavallerie, Commandeerd in den jare 1673 met de Marquis de MONT-POUILLON de Cavallerie in de Actie by Swart-Sluis, vervolgens Grietman van West-Stellingwerf, geboren te Leeuwarden den 13 Dec. 1623, gestorven op 't Heerenveen den 15 Aug. 1701, getrouwt aan Catharina Van Oenema. Hebben gehad 7 kinderen.
- 4 MARGRIET VAN HAREN, getrouwt aan Allard Peter van Jongstal, Ridder, Raad Ordinaris in den Hove van Friesland.
- 5 WILLEM VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van der Bildt, Curator van de Academie tot Franeker, iteratieflyk Ambassadeur aan de Hoven van Zweeden, Deenemarken en Engeland, als meede op de Vreede-handelingen van Aken, Ceulen, Nimweegen en Ryswyck, geb. tot Leeuwarden 1626, sterft aldaar 1708, begraven tot St. Anna in de door hem aldaar gebouwde Familie Capelle, getrouwt aan Elisabeth van Hemmema, ook begraven te St. Anna in de Capelle. Hebben gehad 1 kind.
- 6 SOPHIE VAN HAREN sterft 1649, getrouwt aan Willem van van Vosbergen, Ritmeester van een Comp. Arquebusiers, die sterft 1653. Hebben gehad 1 kind.
- 7 WILLEM VAN HAREN.
- 8 EVERARD VAN HAREN.
- 9 PHILIPS VAN HAREN.
- 10 TITIE VAN HAREN, alle 4 jong gestorven.

14e generatie: A. Nakomelingen van ERNST VAN HAREN:

- 1 HACKE VAN HAREN, jong gestorven.
- 2 SOPHIE VAN HAREN, jong gestorven.
- 3 MAGDALENA VAN HAREN, jong gestorven.
- 4 TIBERIUS VAN HAREN, jong gestorven.
- 5 TITIE VAN HAREN, jong gestorven.

6 WILLEM VAN HAREN, eerst Grietman van Doniawerstal, vervolgens van West-Stellingwerff, en eindelyk van het Bildt, Gedeputeerde uit de Edelen van Friesland in de Staten van die Provincie, en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in genoegzaam alle de Provinciale en Generaliteits Collegien; geb. op 't Heerenveen den 6 Jan. 1655; gestorven te St. Anna den 18 Sept. 1728; getrouwt aan Frouk van Burmania, die sterft oud 41 jaar den 25 Juny 1702, en is begraven te Wolvega. Hebben gehad 5 kinderen, zie de 13e Generatie in Burmania.

7 MARGRIET VAN HAREN geboren 1662.

B. Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

WILLEM VAN HAREN jong gestorven 1661. Het is niet bekend of deze een wettig kind was.

C. Nakomelingen van SOPHIA VAN HAREN:

Gaspar van VOSBERGEN.

15e generatie: Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

1 ADAM ERNST VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van het Bildt, Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staten van Friesland, en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in diverse Provinciale en Generaliteits Collegien; geboren tot Leeuwarden den 25 Oct. 1683; gestorven aldaar den 12 May 1717; getrouwt aan Amelia Henrietta Wilhelmina du Tour, welke sterft te Leeuwarden den 13 Nov. 1731, oud 45 jaar; begraven te St. Anna in de Capelle. Hebben gehad 3 kinderen.

2 CATHARINA VAN HAREN getrouwt aan Jan Van Groustins, Majoor en Ritmeester van een Comp. Cavallerie, en eerste Edelman van Haare Hoogheid de Vrouw Gouvernante van Friesland etc. die sterft den 16 Febr. 1717, oud 31 jaar.

3 DUCO VAN HAREN Grietman van West-Stellingwerff; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in diverse Provinciale en Generaliteits Collegien; sterft ongetrouwt tot Wolvega den 30 Nov. 1742, en is aldaar begraven.

4 EDUARDA LUCIA VAN HAREN getrouwt eerst aan J. van Ganter ter Borch, en in tweede Huwelyk aan J. R. van Syghers tot de Vennebroeck, Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland.

5 ELISABETH VAN HAREN getrouwt aan Casimir van Plettenberg, Colonel Commandant en Ritmeester in 't Friesche Regiment Cavallerie.

16e generatie: Nakomelingen van ADAM ERNST VAN HAREN:

1 WILLEM VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van het Bildt, Quartier-Schout en Dykgraaf van Peelandt; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland, en weegens Dezelve gecommiteert ter Vergadering van Hun Hoog Mog.; Gedeputeerde te Velde gedurende de Campagnes van

1747 en 1748 en vervolgens Haar Hoog Mog. Afgezant en Plenipotentiaris aan het Hof van S. K. H. den Hertog Carel van Lotharingen, als Gouverneur der Oostenrykse Nederlanden etc.; geboren tot Leeuwarden den 21 Februari 1710; getrouwt aan Mariane Charles, die sterft te St. Oederode in Peelandt den 27 Juny 1758, en is begraven in de Capelle te St. Anna.

2 ONNO ZWIER VAN HAREN, Grietman van West-Stellingwerff; Commissaris Generaal van de Zwitserse en Grizonse Troupes in dienst van de Vereenigde Nederlanden; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland, en weegens Dezelve in diverse tyden gecommiteerd ter Vergaderingen van de Raad van Staate, Admiraliteit van Amsterdam en Staaten Generaal; successivelyk Gedeputeerde te Velde, Minister Plenipotentiaris by de Protestantsche Zwitserse Cantons, Ambassadeur Extraordinaar en Plenipotentiaris van Haar Hoog Mog. op de Vreedehandeling tot Aken, en Commissaris van S. H. den Heere Erf-Stadhouder tot het reguleeren van de Saaken van Justitie, Politie, Finantie en Regeering in de door de Fransen getrocedeerde Landen en Steeden van Braband. Getrouwt aan Sara Aleyde v. Huls. Hebben geteelt 11 kinderen.

3 FROUCK VAN HAREN, geboren den 5 Maart 1715. Sterft den 8 Decemb. 1731, begraven in de Capelle te St. Anna.

17e generatie: Nakomelingen van ONNO ZWIER VAN HAREN:

1 AMELIA HENRIETTA WILHELMINA VAN HAREN, geboren tot Leeuwarden den 1 Aug. 1738. Getrouwt aan Johan Alexander van Sandick, Gedeputeerde ter Vergadering van Haar Hoog Mogende, en Bewindhebber van de W.I.C.

2 DOEKJE VAN HAREN, geboren in 's Hage den 4 October 1739.

3 CAROLINA WILHELMINA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 23 April 1741.

4 WILLEM VAN HAREN, jong gestorven.

5 MARIANNE ELISABETH VAN HAREN, geb. in 's Hage den 23 Maart 1744.

6 MAGDALENA ADRIANA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 23 April 1746.

7 DUCO VAN HAREN, geboren in 's Hage den 6 Nov. 1747.

8 WILLEM ANNA VAN HAREN, geb. in 's Hage den 24 Aug. 1749.

9 JOAN POPPE ANDREE VAN HAREN, geboren tot Amsterdam den 25 Febr. 1755.

10 CAREL WILLEM VAN HAREN, geboren in 's Hage den 17 Febr. 1758.

11 WILHELMINA CAROLINA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 17 Febr. 1758.

(Wordt vervolgd).

W. LINDELAUF.

Geschiedenis van Brunssum

Binnen afzienbare tijd zal in druk verschijnen een tamelijk uitgebreide *Geschiedenis van Brunssum*. Deze zal ongetwijfeld de leden van de Historische Kring van het *Land van Herle* interesseren. Brunssum ligt immers in het land van Heerlen en heeft met die gemeente in de loop der eeuwen in *nauwe betrekking* gestaan.

De grenzen van deze twee lopen tegenwoordig zo in elkaar, dat ze voor buitenstaanders moeilijk te onderscheiden zijn.

De bekende *Brunssumse hei* b.v. strekt zich gedeeltelijk uit op Heerlens gebied; het grote huizencomplex *Treebeek* ligt voor een deel op Heerlense, voor een deel op Brunssumse grond; van twee *Brunssumse parochies* wonen vele gezinnen in de gemeente Heerlen. Reeds in de *Romeinse tijd* was er innig contact tussen beide. Een der voornaamste verkeersaders van het Rijk, de grote *Heirbaan* van Coriovallum naar Vetera Castra, de tegenwoordige Heerenweg, verbond ze met elkaar.

In die dagen haalde Heerlen voor zijn talrijke pottenbakkerijen de klei in de Brunssumse hei.

Zelfs zijn er, die beweren, dat Heerlen zijn naam uit Brunssum zou gehaald hebben. De bekende, door Brunssum lopende *Landgraaf*, hier en daar nog duidelijk te onderscheiden, zou reeds voor de Romeinen Coriovallum geheten hebben. De Romeinen zouden die naam, zoals dat meer voorkwam, hebben overgenomen voor hun versterkte legerplaats aan de Kruisstraat te Heerlen; de naam is door afslijting langzamerhand Herle geworden : *Coriovallum*, Choriovalle, Hòrio valle, Hèrievàlle, Hérielle, *Herle*.

In de Frankische tijd lag in de Brunssumse hei ene uitgestrekte *begraafplaats*, waar waarschijnlijk ook bewoners van Heerlen begraven werden. In de middeleeuwen behoorde de *Bank van Brunssum* tot de Hoofdbank van Heerlen en voor de door die Bank veroordeelden, stond de *galg* op Schrievershei, Heerlens gebied.

Sinds de oprichting van het Oude Bisdom Roermond behoorden èn Heerlen èn Brunssum tot het *Landdekenaat Valkenburg*, welks laatste deken en officiaal op het einde der 18e eeuw te *Brunssum* woonde, waar dus ook de Heerlenaren voor de kerkelijke rechtbank moesten verschijnen.

De geschiedenis van Brunssum is dus wel degelijk samengeweven met die van Heerlen.

W. MOONEN, pastoor, Brunssum.

Sluiting van de kerk te Welten

Is de St. Martinus ouder dan de St. Pancratius?

Het is voldoende bekend, dat de franse revolutionaire bestuurders zich ingrijpend hebben bezig gehouden met interne kerkelijke aangelegenheden. Ook na de totstandkoming van het Concordaat belemmerden van staatswege allerlei administratieve bepalingen het godsdienstige leven.

De nadelige gevolgen van deze nieuwe verhoudingen hebben een tijdlang de *Weltenaren* ondervonden. Er was o.m. een voorschrift in het leven geroepen, dat inhield, dat slechts die kerken en kapellen openbaar mochten zijn, die hiervoor bij de prefekt van het betreffende departement een verzoek hadden ingediend. Overtuigd van de hoge ouderdom van hun kapel, verkeerden de *Weltenaren* in de mening, dat het hiertoe strekkend verzoekschrift rustig achterwege kon blijven.

De nieuwe overheid dacht er evenwel anders over en eiste stipte naleving der voorschriften. Ingevolge een besluit van de prefekt van het departement der Nedermaas d.d. 8 Aug. 1804 (20 thermidor XII) moest de kapel van Welten gesloten worden.

Blijkens bescheiden, zich bevindend in het Gemeente-archief van Heerlen, maakte J. J. Schils, burgemeester, op 18 Sept. 1804 de volgende inventaris op van voorwerpen, die tot het kerkbezit behoorden:

- 1° un autel en bois et à trois degrés.
- 2° une chaire en bois à prôner, bois de chêne.
- 3° un armoire vide, bois de frene.
- 4° vingt-sept prie-dieu ou bancs de bois blanc en assez mauvais état.
- 5° à la tour une petite cloche.
- 6° une horloge.
- 7° une bierre à enterrer les morts.

En het rapport besluit : „de tout quoi avons dressé le présent inventaire dans le chapelle de Welten, le premier jour complementaire de l'an douze.”

Zo waren de *Weltenaren* verstoken van de Zondagsmis, van het dopen, trouwen en begraven, waarmede evenzeer die van Benzenrade getroffen werden. Het kerkelijk leven verplaatste zich noodgedwongen naar de „St. Pancratius”.

Maar zij lieten het hierbij begrijpelijkerwijze niet zitten. In een volgende aflevering zullen wij de redenen ontvouwen, die in hun betoog naar voren werden gebracht, tén einde de weder-ingebruikgeving van hun Godshuis te verkrijgen.

L. VAN HOMMERICH.

Rijksgrens in het Wormdal

Door de grenscorrecties van 1949 viel de aandacht weers op een oeroud stukje grensgebied, het Wormdal bij Rimburch, met het gelijknamig kasteel. Dit voorheen weinig bekende deel van de Nederlandse oostgrens heeft merkwaardigerwijze gedurende welhaast 20 eeuwen als territoriale scheiding gefungeerd:

Vast staat, dat bij de Romeinse bestuursindeling, met name na de reorganisatie onder keizer Domitianus (81—86 na Chr.) de Worm de grens vormde tussen het gebied der Ubiërs met de hoofdstad Keulen en dat der Tungri met de hoofdstad Tongeren.

Toen onder keizer Constantijn de Grote (306—337) het Christendom staatsgodsdienst werd en elke civitas of bestuursdepartement naast de wereldlijke regent ook een bisschop kreeg, waardoor de profane grens tevens die van een bisdom werd, had dit voor onze streek de consequentie, dat de Worm de scheiding werd tussen het bisdom Keulen en dat van Tongeren (later via Maastricht overgebracht naar Luik).

Ten tijde van Karel de Grote (768—814) bleef deze toestand onveranderd voortbestaan; bij de door hem ingevoerde bestuursindeling in gouwen vormde de Worm wederom de grensscheiding tussen Maasgouw en Gulikgouw.

Had ons grensrieviertje tot nu toe een min of meer administratief-aardrijkskundige rol gespeeld, dit werd anders na rond 1200.

De omstreeks die tijd inzettende worsteling van de Brabantse hertogen, om met het zwaard in de vuist te bewijzen dat de aloude grens tussen het Duitse rijk en dat van Lotharingen, waarvan zij zich zelve als de soeverein beschouwden, aan de Rijn diende te blijven liggen, maakte onze streek tot een wrijfvlak tussen Oost en West. (In later eeuwen zou blijken, dat het verder verloop van deze vroeg-middeleeuwse worsteling zowel voor onze engere geboortegrond als voor andere delen van oostelijk Zuid-Limburg bepalend zou zijn voor de latere opnemings in het Nederlandse staatsverband.)

Mede in het brandpunt van de actie der Brabantse hertogen in de 13e eeuw stond de aloude verkeersweg tussen de Kanaalkust en de Rijn, de reeds uit de Romeinse tijd daterende heerbaan langs Tongeren—Maastricht—Heerlen—Julich—naar Keulen, te Rimburch over de Worm voerend. Na in de Karolingische tijd weer tot een verkeersader van de eerste rang te zijn geworden — hij droeg toen zelfs de naam van „de wereldweg” — kreeg deze baan voor de zich ontwikkelende koopsteden van Vlaanderen in de 13e eeuw een nieuwe betekenis als voornaamste overland-verbinding naar de Rijn. Het ongestoord gebruik ervan werd voor deze steden een levenskwestie. Daartoe diende de weg onder Brabantse politieke contrôle te worden gebracht. Het centrale punt van de op de weggebruikers uitgeoefende roverijen werd gevormd door het

bij de Wormovergang gebouwde Rimbursse kasteel der heren van Mulrepas. Toen hertogelijke en zelfs keizerlijke waarschuwingen niet hielpen greep de hertog van Brabant in 1278 in. Na hârde belegering werd de burcht grondig verwoest. Deze afstraffing schijnt buitengewoon vruchtbaar te zijn geweest, ja zelfs zo opvoedend te hebben gewerkt, dat de getuchtigde, Willem I van Mulrepas, met zijn hele aanhang, in de vijf jaar later uitgebroken z.g. Limburgse successieoorlog, de partij van zijn bestraffer, hertog Jan I van Brabant heeft gekozen.

Toen deze hertog in de zomer van 1288 naar de Rijn trok en in de slag van Woeringen afrekende met zijn Duits georiënteerde tegenstanders, bracht de bekeerde Rimbursse roofridder zelfs de beslissing in een slachting, die de bloem van de Rijnlandse adel het leven kostte.

Na de slag van Woeringen heeft „Rinbergh die waterveste” — gelijk de middelnederlandse rijkroniek van Jan van Heelu het Rimbursse kasteel noemt — gedurende geheel de middeleeuwen en de latere tijd zijn functie vervuld van Brabants-Nederlands bolwerk tegen de vanuit Duitsland werkende invloeden tot oprolling van de Wormgrens in de richting van de Maas. Naast het naburige en vrijwel evenoude „kloosterfort” Rolduc, het culturele krachtcentrum op het Wormplateau, heeft de betekenis van de politiek-strategische verdienste der egestelling Rimbursse, in het Wormdal, derhalve recht op onze meer dan enkel streek-geschiedkundige belangstelling.

Bij het ontstaan van ons tegenwoordig koninkrijk in 1814, was het volkomen logisch en de historisch verantwoorde bekroning van een eeuwenoude ontwikkeling, dat het Rimbursse gebied op beide oevers der Worm Nederlands bleef.

In het licht der historie bezien moet het daarom onbegrijpelijk worden genoemd, dat men twee jaar later, in 1816, bij het z.g. grenstractaat van Aken er toe overging ter plaatse een grenscorrectie aan te brengen die hierop neerkwam, dat men de landsgrens ging terugleggen tot in de Wormbedding, waardoor de eeuwenoude, oer-Nederlandse grensburcht op Pruisisch grondgebied kwam te liggen. (Opgemerkt zij, dat de tegenwoordige ligging van het kasteel op de oostelijke oever der Worm niet overeenkomt met die in het verleden; oudtijds vertakte het riviertje zich stroomopwaarts in twee armen, die een eind voorbij de burcht weer samenvloeiden. Het kasteel met zijn vestingwallen lagen dus op een eiland in de Worm. In later tijd is de oostelijke arm gedempt, waardoor het kasteel, van Nederlandse zijde gezien, over de Worm is komen te liggen.)

De strikt-materiële betekenis der in 1949 plaats gehad hebbende grenscorrecties en hun oorzaken geheel in het midden latend, kan in het geval Rimbursse geconstateerd worden, dat hier, door de loop der allerjongste geschiedenis, een 133-jaar oude fout is hersteld.

Vastgesteld moet worden, dat zodoende niet enkel een respectabel historisch monument, doch ook een stukje echt-Nederlandse grond in het oude landsverband is teruggekeerd.

historische chroniek

SCHAESBERG herdacht in 1950 het 250-jarig bestaan der parochie. Bij deze gelegenheid werd de grafsteen van de stichter der kerk door de beeldhouwer Eymael kundig gerenoveerd. De steen vertoont boven een memento mori, bestaande uit een doodshoofd met zandloper, geflankeerd door vier kaarsen en in 't midden het wapen van het adellijk geslacht van Schaesberg met helm, een bundel pauwveren en draperieën. Daaronder draagt een medaljon het opschrift:

FREDERICUS SIGISMUND THEODOR

COMES DE SCHAESBERG

FUNDATOR HUIJUS ECCLESIAE.

* 1660

† 1733

De steen is in één der zijmuren van de toren geplaatst om hem voor verder afslijten te bewaren.

Tevens werd bij die gelegenheid in de deur van de oorspronkelijke sacristie, die thans dichtgemetseld is, een plaat van diabaas geplaatst met de namen van de 12 pastoors der parochie.

(J. J. J.).

In verband met de festiviteiten, die naar aanleiding van dit feit plaats hadden, dient de uitgave vermeld van het boekje van *J. J. Jongen*: „Gedenkboek ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan der parochie”, uitgegeven door het Comité Katholiek Schaesberg.

De behandelde stof is als volgt over tien hoofdstukjes verdeeld: overzicht van de geschiedenis der streek; romeinse tijd; het ontstaan van de tegenwoordige nederzettingen (met kaartje der leen- en laatgoederen); het kasteel en zijn bewoners (met 2 reconstructie-tekeningen); de heerlijkheid Schaesberg; de gemeente Schaesberg; de kerk van Schaesberg en de kapel van Leenhof; de stichtingen der kerk; het dorp Scheydt vóór 1900; Strijthagen.

Deze tekst wordt met illustratief materiaal ruimschoots verlucht. De naam van de schrijver staat in voor de besproken stof: de heer Jongen behoort tot één van onze beste heemkunde-kenners.

Er zijn nog losse afleveringen bij de schrijver verkrijgbaar à f 2,50.

NAAR AANLEIDING VAN TWEE DODENPRENTJES.

In onze lustrum-uitgave 1945—1950 was een artikel gewijd aan het honderdjarig bestaan der posterijen te Heerlen.

Van de heer W. Lindelauf mocht het Heerlens Gemeente-archief het bidprentje ten geschenke ontvangen, hetwelk in het kort de levensloop en enige karakteristieken vermeldt van onze eerste postdirecteur, JONKHEER AUGUST VAN SASSE VAN IJSSELT.

Van dezelfde schenker kregen wij het bidprentje van JOHAN ARNOLD SCHUNCK, grondlegger van één van Heerlens grootste zakenpanden.

Als plaatselijke *drukkers* worden vermeld K. WEYERHORST en PENNERS en Co.

Beide bidprentjes worden hier afgedrukt.

L. v. H.

Jesus! † Maria! † Joseph! † Pancratius!

Die Frömmigkeit hat die Verheissung dieses und des zukünftigen Lebens. (1 Tim. 4, 8.)

Zum christlichen Andenken

an den wohlachtbaren Herrn

Johann Arnold Schunck,

Mitglied des Vereins des hl. Vincenz von Paul und der Erzbruderschaft der hl. Familie.

Der theure Verstorbene wurde geboren den 11. Februar 1842 zu Kettens, vermählte sich den 28. Januar 1873 mit der wohlachtbaren Anna Maria Küppers und starb sanft und gottergeben, mehrmals gestärkt durch den Empfang der hl. Sakramente, am 13 October 1905 zu Heerlen. 6 Kinder, von denen 2 in's Kloster traten, 1 Schwiegertochter und Enkel trauern am Sarge ihres lieben Vaters und Grossvaters.

Im Leben des theuren Verstorbenen ragen besonders hervor seine Gottesfurcht und Frömmigkeit, sein lebendiger Glaube und seine Gewissenhaftigkeit in der Erfüllung aller Pflichten. Darum wird sein Andenken im Segen bleiben.

Die trauernden Angehörigen empfehlen die liebe Seele des theuren Dahingeschiedenen dem hh. Opfer der Priester und dem frommen Gebete der Gläubigen, damit sie desto eher zur Anschauung ihres Schöpfers gelange und ruhe im ewigen Frieden.

Jesus, sanftmüthig und demüthig von Herzen, mache mein Herz dem deinigen gleich.

(300 Tage Ablass.)

Süßes Herz Jesu, gib dass ich Dich immer mehr und mehr liebe.

(300 Tage Ablass.)

Penners & Co., Heerlen.

Jezus! † Maria! † Jozef! † Pancratius!

Bid voor de ziel van zaliger

den HoogWelgeboren Heer

Jhr. AUGUST JOS. LODEWIJK
van Sasse van IJsselt,

geboren op het kasteel te Boxmeer den 21 Dec. 1825 en overleden te Heerlen, na eene korte ziekte, voorzien van de hh. Sacramenten der Stervenden, den 21 April 1895.

De overledene was gedurende eene lange reeks van jaren Directeur der Posterijen te Heerlen. Bekend en geroemd waren zijne behulpzaamheid en gediensigheid, die hem noch werk, noch tijd, noch geld deden sparen. Den armen droeg hij een medelijdend hart toe, niet minder een warm hart zijner familie, zijnen vrienden en der gemeente Heerlen, waar hij steeds met onverdroten toewijding alles ondersteunde, wat den bieci der gemeente kon bevorderen.

Weest altijd bereid, want gij weet niet wanneer de Zoon des menschen komen zal. (Math. 25). Hier hebben wij geene blijvende woning, maar wij zoeken het toekomstig leven. (Eccl. 30.)

Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verkrijgen. (Math.)

Goede Jezus, geef hem de eeuwige rust.

Heerlen, druk v. K. Weyerhorst.

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versteviging van het contact tussen de historische-beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerleener land.

Het eerste officiële nummer van het Bulletin verschijnt in een andere vorm dan in 't lustrum-nummer is aangekondigd. De oorspronkelijke opzet was — met het oog op de kosten — het periodiek te laten verschijnen in het bescheiden gewaad van stencilwerk. Het onbevredigend uiterlijk van het lustrum-nummer deed ons uitzien naar andere mogelijkheden. Gelukkig vindt het streven van de Historische Kring bijval en waardering en wel in een tastbare vorm: toezegging van financiële steun van invloedrijke zijde.

Daarom hebben wij besloten van het Bulletin een volwaardig periodiek te maken, door het te laten drukken, zodat het zich wat uiterlijk en typografische verzorging betreft mag laten zien. Dit zal ook de leesbaarheid er van ten goede komen.

In verband daarmee hebben wij echter het plan van uitgave moeten wijzigen. In plaats van de aangekondigde 8 à 10 nummers van 16 bladzijden stencilwerk per jaar, zullen 6 nummers van 20 bladzijden druks verschijnen. Het wordt dus een tweemaandelijks periodiek, waarvan de inhoud groter zal zijn dan in de gestencilde uitgave was voorzien.

Het Bulletin verschijnt in een artistieke omslag — werk van Jos Franck — die de drie belangrijkste periodes uit de geschiedenis van het Land van Herle symboliseert. De ruïnes van de thermen, in 1940—1941 te Heerlen opgegraven, zijn de belangrijkste overblijfselen uit de Romeinse tijd in Nederland.

De voorhof van 't kasteel Schaesberg is ondanks de staat van verval, waarin hij verkeert, indrukwekkend. Hij vertegenwoordigt de tijd, waarin de kasteelheren een voorname rol speelden op elk gebied van het maatschappelijk leven.

Het silhouet van een machtig mijncomplex vormt de aanduiding van de tegenwoordige tijd, waarin de mijnbouw zijn stempel gedrukt heeft op de hele streek. Een eenvoudig veldkruis met knielbankje geeft uitdrukking aan de Christelijke geest, die 't Limburgse volk door de eeuwen heen geleid heeft.

*De voorzitter van de Historische Kring
Het Land van Herle,
J. J. JONGEN.*

De Berghwerker.

*Diep in der aerde gheheimen schoot,
Hamert ende beitelt de cnape,
Opdatti silver ochte loot
Den meestere samenschrabe.*

*Dat lampkijn werpet door die mijn,
Een naer ende doodsch ghesloncker,
Terwijl een heldere morgenschijn
Opclaret sijns herten doncker.*

*Hi peinset aan smeesters bloeiende kint,
Hi dencket dier schoone maghet,
Die hi so tederlicken bemint
Die hem so wale behaghet.*

*Ende waer die clocke ter kercken luudt,
Dicht bi der groene linde,
Daer biddet in anxten die jonghe bruoet
Veur heuren troubeminde.*

*Dies duncket hem der aerde schoot
Verwandelt in bloemighe dreven,
Dies siettie met gout ende rosenroot
Omgheven sijn jeugdich leven.*

*Daer schieten op eens uten diepen gront
Der wateren woeste golven — —
Die hebben dat blide herte terstont
Met al sire hope bedolven.*

J. M. DAUTZENBERG.

Aantekening : De dichter Johan Michiel Dautzenberg, naar wie de Dautzenbergstraat te Heerlen genoemd is, werd aldaar geboren in 1808 en overleed te Elsene (B.) in 1869. Juist een eeuw geleden, in 1850, publiceerde hij zijn „Gedichten”. Een zijner gevoeligste verzen, gesteld in Middel-Nederlands en gewijd aan het leven van een mijnwerker, werd hierboven te zijner nagedachtenis afgedrukt.

F. X. SCHOBEN.

DE KERK VAN NIEUWENHAGEN.

(Vervolg).

De kapel stond bij de inwoners van Nieuwenhagen hoog aangeschreven, hetgeen blijkt uit de talrijke stichtingen die er gemaakt werden. Een dénombrement (opgave der goederen van de kapel) opgemaakt 16 Juli 1786 vermeldt een tiental stichtingen, die samen een kapitaal vertegenwoordigden van 3800 gulden, die aan rente 1952 gulden opbrachten. Hiervan moesten 5½ patacon besteed worden voor 't onderhoud van 't gebouw terwijl de rest bestemd was voor 't lezen van 145 H. Missen en voor 't geven van catechismus. De opsteller van het dénombrement, de rector P. J. Jongen voegt aan zijn schrijven toe: „dat het tot bestieringe van de dienst Gods en tot meerdere bequaamlichkeit (= gemak) van de ingezetenen van Nieuwenhagen, zoo Spaansch als Hollandsch, dewelke van Heerlen een ure ver gelegen zijn en van Eygelshoven, onder welke parochie de Spaansche ingezetenen behoren, een halve ure, een goede en Gode aangename zaak zou zijn, indien de godsdienst op Zon- en heilige dagen in deze kapellen geschieden mochten met behoorlijke instructie voor de grootjarigen en catechismus voor alle kinderen, zoo Spaansche als Hollandsche teritoire, zijnde 5 à 600 aan getal, dewelke een half uur ver moeten gaan om de godsdienst bij te wonen en de nodige instructie te bekomen”.

Dit was hetgeen, waarop de bewoners van Nieuwenhagen vanaf de stichting der kapel hadden aangedrongen n.l. er des Zondags een H. Mis te hebben. Het is voor ons niet goed te begrijpen, waarom dit geweigerd werd, terwijl het bijvoorbeeld toegestaan werd voor de kapel te Strijdhagen. Een hernieuwde actie had succes. In 1782 stond de Bisschop van Luik, met goedvinden van Pastoor Penners van Heerlen, toe, dat op Zon- en feestdagen in de kapel een H. Mis gelezen en door de bewoners van Nieuwenhagen mocht bijgewoond worden. Ten einde deze dienst ook na zijn dood te verzekeren, maakte de rector een stichting van 100 patacons à 72 mark aix, die à 5% uitgezet een rente van 20 patacons opbracht. Ook verplichtte hij zich tot onderhoud van de kapel, die op kosten van de inwoners vergroot zou worden. Dit werd vastgelegd in een contract tussen de rector en de voornaamste inwoners van Nieuwenhagen (de naburen genoemd) gesloten op 2 Juni 1794. Tijdens de H. Mis zou tot vermeerdering en verbetering van de aandacht de rozenkrans en na de H. Mis een Onze Vader en Ave Maria gebeden worden voor de weldoeners. In de overeenkomst werd nogmaals vastgelegd, dat het collatie-recht en de bediening van de kapel aan de familieleden van de rector zouden blijven. Dit recht heeft de familie, die de kapel als haar eigendom beschouwde, niet meer mogen uitoefenen. Enige maanden na 't sluiten van 't contract verschenen er de overwinnende legers der Franse Republiek. Met de overige landen tussen Rijn en Maas werd het Land van Valkenburg, waartoe Nieuwenhagen behoorde, bij Frankrijk inge-

lijfd en werd de revolutionaire wetgeving ingevoerd. Daarbij werd, naast andere oude instellingen, ook het collatierecht afgeschaft, terwijl de kapel tot staatseigendom verklaard werd. Ook de eeuwenoude band met Heerlen werd verbroken : Nieuwenhagen werd een zelfstandige gemeente. Het werd echter geen zelfstandige parochie. Volgens de kerkelijke regeling in uitvoering van het concordaat van 1801 werd Nieuwenhagen een chapelle (hulpkerk of rectoraat) ressorterende onder de parochie Schaesberg. Wel konden de Nieuwhagers hun Zondagsplicht vervullen in de kapel, die weer ter beschikking van de gelovigen gesteld werd, maar voor Paasplicht, doopsel, huwelijk en begrafenissen moesten ze naar de parochiekerk. Dat was van de beginne af niet naar hun zin. Doch daar rector Jongen de kapel bleef bedienen en ook 't beheer der stichtingen behield, berustte men in de nieuwe verhouding, ook toen de rector in 1820 stierf en opgevolgd werd door zijn neef Frans Jozef Jongen. Deze verhuisde in 1823 als pastoor naar Oirsbeek. Tot rector werd nu benoemd de eervoorde heer J. G. Bosten, niet Nieuwenhagenaar van geboorte en niet-erwants aan de stichter. En daarmee begonnen de moeilijkheden. De familieleden van de overleden rector Jongen wilden ook verder het beheer der stichtingen behouden. Nieuwenhagen moest een zelfstandige parochie worden. Het kerkbestuur wendde zich tot de vicaris-generaal van het bisdom Luik (de zetel was vacant) met de vraag hoe de verhouding tussen de kapel en de parochiekerk was. Deze verklaarde, op 24 December 1824, dat de bedoelde kapel volgens de organisatie, opgemaakt overeenkomstig het besluit van 30 September 1807, aan het herderlijk gezag van Schaesberg en wat het beheer der inkomsten betreft aan de aldaar opgerichte kerkfabriek onderworpen was. Verder gelastte hij de erfgenamen van de stichter het beheer der eigendommen van de kapel aan het genoemde kerkbestuur over te dragen. Node deed de familie Jongen afstand van 't beheer der stichtingen, die grotendeels van hun verwanten afkomstig waren.

Op 20 Mei 1827 had de overdracht plaats. Uit de hierover opgemaakte acte blijkt, dat de nog uitstaande kapitalen een bedrag uitmaakten van 420 patacons, zodat aan totale fundatie's 580 patacons ontbraken. De ontbrekende 580 patacons of 994 gulden 28½ cent werden in de volgende geldstukken overgedragen.

20 tien-guldenstukken	220.— gld.
10 drie-guldenstukken	30.— „
274 daalders, ieder à 1.78 gld.	465.— „
100 Franse kroenen	271.95 „
	<hr/>
	986.95 gld.
komt bij voor interest uitbetaald	26.— „
	<hr/>
15 patacons	1012.95 gld.
De bij te leggen som bedraagt	994.28 „
	<hr/>
Dus uit te keren	18.67 gld.

Ten einde de onderhorigen van het rectoraat op de hoogte te houden van het bestuur der stichtingen werd een inwoner van Nieuwenhagen in 't kerkbestuur opgenomen. Daarmee namen de rectorianen geen genoegen. Zij stelden op eigen houtje kerkmeesters aan voor de kapel en eisten het beheer der stichtingen terug; Nieuwenhagen moest en zou een zelfstandige parochie worden. Maar onder 't bestuur van Koning Willem I, die met de Katholieke Kerk op gespannen voet stond, was daarvoor geen kans. Toen echter in 1830 Limburg zich bij België aansloot stonden de kansen beter. Bij besluit van 14 November 1834 werd door de bisschop van Luik, Mgr. van Bommel, Nieuwenhagen van de parochie Schaesberg afgescheiden en tot een zelfstandige parochie verheven. De burgemeester van Brunssum, Karel Theodoor baron de Negri, werd aangewezen als speciale bisschoppelijke commissaris om de zaken tussen beide parochies te regelen. Dat was geen gemakkelijke taak. Er ontstond een geschil over de waarden der in de stukken genoemde patacons. De kwestie was: waren het Akener patacons met een waarde van Fl. 1,74 of Brabants-Maastrichtener patacons van Fl. 2,50. De vicaris-generaal en de kantonrechter kwamen er bij te pas. Beide instanties waren van mening, dat de z.g. species patacons Aker cours waren en dat in ieder geval het kerkbestuur van Schaesberg niet meer behoefde te restitueren dan het bij de overdracht van de stichting overgenomen had. Op 30 Maart 1835 had de uiteindelijke regeling der kwestie plaats in de pastorie te Schaesberg. In de daarover opgemaakte acte verklaren beide kerkbesturen met de gemaakte regeling accoord te gaan. Voor het kerkbestuur van Nieuwenhagen tekenden: J. G. Borghans (burgemeester), H. Kengen, N. J. Konsten en J. M. Jongen; voor dat van Schaesberg: van Lommessen Strijdhagen (burgemeester), J. G. Melchers, president, J. W. Mertens, H. Römken en G. Borghans.

Verder is 't stuk getekend door de Negri met de toevoeging, burgemeester te Brunssum.

Zo werd Nieuwenhagen een zelfstandige parochie. Als pastoor werd er benoemd : Johan Gerard Klausener, kapelaan te Schaesberg. Onder hem werd de kapel in 1840 uitgebreid tot een kerk, de oude kerk, thans patronaat. Deze heeft dienst gedaan tot 1928, toen de tegenwoordige parochiekerk gebouwd werd.

Midden op het kerkhof van Nieuwenhagen staat de grafsteen van de eerste herder der parochie. De steen draagt het volgende opschrift :

DEM Hochw. HERREN
J. G. KLAUSENER
JUBILARPRIESTER
UND ERSTEN PASTOR
VON NEUENHAGEN

1836 — 1874

Liebe Pfarrkinder

Betet für mich.

Zijn opvolgers in 't herderlijk ambt waren :

P. J. Vreuls	1874 — 1901.
Arn. Breuwers	1901 — 1906.
Jos Franck	1906 — 1909.
Will Berger	1909 — 1916.
Hub. Kreutzer	1916 — 1920.
Leon Stassen	1920 — 1937.
J. H. Simonis	1937 — heden.

J. J. JONGEN.

GEGEVENS EN ARTIKELEN, DIE ONZE AANDACHT VRAGEN ¹⁾

I. ARCHIEFBESCHEIDEN.

1. Division du territoire de la commune de Herlen.
Frans Archief Gem. Heerlen — Invent. nr. 13.
2. Nieuwe posterij te Heerlerheide.
Corresp. Gem. bestuur v. Heerlen.
Uitgaande brief 1849 Nov. 30.
3. Plaatselijke verordening i.z. het verbieden v.h. aanbrenge van
stroo-daken in de bebouwde gedeelten v. Heerlen.
Raadsbesluiten v. 16 Aug. en 24 Nov. 1849.
4. De nachtwachten te Heerlen.
Besluit Gem. raad, 2 Oct. 1849.
5. Reizigersvervoer Heerlen—Maastricht, v.v.
Besluit Gem. raad v. Heerlen, 26 Maart 1850.
6. Electriche tram Heerlen—Valkenburg,
Electriche verlichting van Heerlen.
Uitgaande correspondentie van B. & W. van
Heerlen, 1899, nr. 554.

II. PUBLICATIËN.

1. *Beaujean, H. A.* : De Geschiedenis van Hoensbroek en omge-
ving, 1950.
2. *Modderman, P.* : Iets over de techniek van praehistorisch en
middeleeuws aardewerk. Overdruk uit „Boor
en spade”, III, 1949.
3. *Raedts, C. E. P. M.* : Mens en mijnbouw, geschetst aan de hand van
oude afbeeldingen.
„Steenkool”, Kerstnummer 1950.
4. *Schobben, F. X.* : Groenstraat en de Groenstraters in vroeger
dagen. 1950.
5. *Vries, Th. J. de* : Politie ende Justitie. 1950.

1) De vermelde nummers zijn op het Gem. archief van Heerlen te raadplegen.

Het adellijke geslacht VAN HAREN TE VOERENDAAL

Ten westen van Voerendaal, op korte afstand van de grote weg Heerlen—Valkenburg, ligt, tussen het geboomte verscholen, het oude kasteel HAREN.

Hoewel dit bouwwerk niet kan worden gerekend tot de machtige Limburgse kastelen uit de 17e en 18e eeuw, maakt het met zijn beide stompe hoektorens toch de indruk de behuizing te zijn geweest van aanzienlijke personages.

Opgemerkt zij, dat het kasteel niet meer in zijn oorspronkelijke staat verkeert. Doordat het in de loop der tijden herhaaldelijk van eigenaar is verwisseld heeft het verschillende veranderingen ondergaan. Vooral na de brand van 1742 zijn deze van ingrijpende aard geweest. Volgens de ankerijzers in het voorfront is het kasteel herbouwd in 1745. Ook de grachten, waarmede het kasteel certijds was omgeven, zijn nagenoeg verdwenen.

Het is echter niet de bedoeling een uitvoerige beschrijving te geven van dit bouwwerk, noch aandacht te besteden aan de bewoners uit het jongste verleden; onze belangstelling gaat in hoofdzaak uit naar de stichters en oudste bewoners, waaraan het kasteel zijn naam ontleent.

Vast staat, dat het kasteel HAREN de bakermat is van het oude adellijke geslacht VAN HAREN, dat ten tijde van de hervorming onze streek heeft verlaten om zich in Friesland te vestigen.

Met zekerheid kan worden aangenomen, dat het kasteel reeds in de 14e eeuw door de familie VAN HAREN is bewoond geweest, aangezien afstammelingen van dit geslacht toen in de kerk van Voerendaal zijn begraven.

Terloops zij opgemerkt, dat de zich in de nabijheid van het kasteel bevindende grafkelder niet ten tijde van de bewoners door de Van Haren's is gebouwd. Dit mausoleum is de rustplaats van afstammelingen van de familie VAN PANHUYS, die in de 18e eeuw het kasteel heeft bewoond. De bouw van het mausoleum door deze familie vindt zijn verklaring in het feit, dat de familie van Panhuys niet katholiek was en de kerk van Voerendaal derhalve bezwaarlijk als begraafplaats kon dienen.

Uit de genealogie van de familie VAN HAREN, die omstreeks 1758 naar alle waarschijnlijkheid door WILLEM VAN HAREN, die geleefd heeft van 1710 tot 1758, werd opgemaakt, blijkt, dat deze familie het kasteel HAREN onder VOERENDAAL heeft bewoond.

Het in de *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* van 1849 gepubliceerde fragment van de „*Généalogie de la famille VAN HAREN*”¹⁾ is, afgezien van enkele afwijkingen, die aan onnauwkeurigheid zijn te wijten, in vertaling gelijkloidend aan de genealogie van 1758. De schrijver van de genealogie van 1849 zegt niet uitdrukkelijk, dat het kasteel van de familie VAN HAREN onder de gemeente Voerendaal was

gelegen, doch bepaalt zich tot de vermelding, dat het kasteel was gelegen in het land van Valkenburg. Er kan echter geen twijfel bestaan, dat de familie VAN HAREN inderdaad het kasteel HAREN onder Voerendaal heeft bewoond, aangezien, zoals reeds gezegd, afstammelingen van dit geslacht te Voerendaal zijn begraven.

Met zekerheid kan worden aangenomen, dat de schrijver van de genealogie, gepubliceerd in de Annales van 1849, gebruik heeft gemaakt van de hierna volgende vermoedelijk door WILLEM VAN HAREN omstreeks 1758 opgemaakte genealogie. Hierop wijst het feit, dat de eerstgenoemde afsluit met het jaar 1758 en voorts geen gewag wordt gemaakt van de verdere afstammelingen, die in 1849 toch bekend waren. Verder worden de bewijzen van echtheid, gevoegd bij de genealogie van 1758, woordelijk onvertaald aangehaald.

Opgemerkt zij, dat in de genealogie, opgenomen in de Annales van 1849, een hiaat voorkomt. De schrijver verzuimt melding te maken van de afstammelingen van de 15e generatie, te weten : ADAM ERNST, CATHARINA, DUCO, EDUARDA LUCIA en ELISABETH. Hij vermeldt weliswaar ADAM ERNST, doch bedoelt daarmee WILLEM VAN HAREN van de 16e generatie. In de 17e generatie verwisselt hij de geboorteplaats van WILLEM ANNE, die niet in Amsterdam, doch te 's-Gravenhage werd geboren en JOAN POPPE ANDREE, wiens geboorteplaats Amsterdam en niet 's-Gravenhage was.

De schrijver vermeldt ten slotte, dat de nakomelingen van DUCO, WILLEM ANNE en JAN POPPE ANDREE niet bekend zijn. Wij zullen straks zien, dat zulks wel het geval is. Wanneer de schrijver andere bronnen dan de genealogie van 1758 had geraadpleegd, zou hem dit duidelijk zijn geworden.

De naam VAN HAREN komt veelvuldig voor, zowel bij burgerlijke als bij adellijke families. Er zij slechts gewezen op het adellijke geslacht VAN HAREN te Grubbenvorst²⁾, dat in generlei relatie staat met het door ons bedoelde geslacht van Voerendaal. De adellijke heren van het versterkte kasteel HAREN bij Borgharen hebben evenmin daarmee iets uitstaande, al meent het Limburgsch Dagblad van 17 Juni 1950 in een artikel over het kasteel Borgharen, dat deze burcht het stamslot van de door ons bedoelde familie VAN HAREN is geweest.

De genealogie van de familie VAN HAREN, die, zoals reeds gezegd, werd opgemaakt omstreeks 1758, omvat 17 generaties en gaat terug tot het jaar 1240.

Aan de genealogie zijn tot staving van de echtheid toegevoegd:

- 1° — een verklaring van het „Koenigliche Gericht und Scheffenstuel” van de stad Aken van 3 September 1663;
- 2° — een extract uit de oude registers van de Predikheren binnen Maastricht en
- 3° — een verklaring van de Orde van het Gulden Vlies, afgegeven te Brussel van 7 Januari 1756.

Deze bewijsstukken volgen aan het slot van deze genealogie.

Afkomste van de seer Oude Heerlyck en Ridderlyck Huys VAN HAREN, gelegen in den Lande van Valkenburgh, Over-Mase, onder de Banck van Heerle in Voerendaal, begrypende onder syn Jurisdictie Laet-hoff en Cheyns-hoff etc.

1ste generatie: OGIER VAN HAREN, vixit Ao. 1240, getr. aan N....

Hebben gehad 2 kinderen.

Opmerking: Volgens Perreau³⁾ zou OGIER VAN HAREN de zoon zijn van de oudste ons bekende voogd van Maastricht ADAM, heer VAN HAREN; ADAM bewoonde in de stad een huis, gelegen bij de poort, genaamd „die alde Hochterpoort of Gevangenpoort”. In 1231 gaf hij dit huis ten geschenke aan de Paters Dominicanen, die zich in Maastricht kwamen vestigen. ADAM was nog in leven in 1244, toen hij getuige was bij het sluiten van een overeenkomst tussen REINARD VAN BUNDE en de proost van MEERSSEN, met betrekking tot een molen bij Valkenburg⁴⁾. Zijn zoon OGIER volgde hem op in zijn ambt. OGIER was nog in leven in 1265, in welk jaar hij samen met zijn broeder DIRK wordt vermeld als getuige in een oorkonde van DIRK, heer van Valkenburg⁵⁾.

2e generatie: 1 ADAM VAN HAREN, getrouwt Elisabeth Mitte. Hebben gehad twee kinderen.

2 GOSUIN VAN HAREN, waarvan geen nakomelingen bekend zijn.

Opmerking: ADAM volgde zijn vader op als voogd van Maastricht. Volgens Perreau³⁾ huwde hij met Elisabeth MILLE (niet MITTE, zoals de genealogie vermeldt), die behoorde tot een Maastrichtse patriciërsfamilie. ADAM wordt vermeld als leenman van Brabant, evenals zijn broeder GOSUIN.

ADAM was nog in leven in 1276, in welk jaar hij wordt geciteerd in een oorkonde, waarbij WALRAM, heer van VALKENBURG, het land en de stad GRUELES aan de bisschop van Luik afstaat⁶⁾.

ADAM had waarschijnlijk drie zonen met name ADAM, OGIER, die in de genealogie niet voorkomt en GOSUIN; althans de namen van deze drie worden in vele Limburgse oorkonden aangetroffen⁷⁾.

3e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

1 OGIER VAN HAREN, Voocht van Maastricht, getrouwt aan Mechtilde d'Ytie of Dytre. Hebben gehad drie kinderen.

2 JOHAN VAN HAREN, sterft Ao. 1320, begr. in de kerk van Voerendaal, getrouwt aan N.... Hebben gehad 2 kinderen.

Opmerking: Volgens Perreau³⁾ was zijn zoon OGIER, heer VAN HAREN, 1284 voogd van Maastricht en leenman van Brabant. Hij huwde Mechtilde d'Iltre of Itteren, erfgename van deze heerlijkheid. OGIER was nog in leven in 1296, toen hij drie jaardiensten stichtte. (Zie extract registers Predikheren in vervolgartikel.)

Toen in 1284 WALRAM van VALKENBURG de buiten de stad gelegen eigendommen van de Maastrichtenaren plunderde, wilde OGIER zich met andere edellieden aan het hoofd van de burgermilitie stellen, ten einde de aanvallers te tuchtigen. De gildebroeders verkozen echter te strijden onder aanvoering van de schout van de hertog van Brabant JAN DE MILLE en lieten aan OGIER de bewaking van de stad over. De burgers waren niet gelukkig in de keuze van hun aanvoerder. Hij liet de mannen oprukken tot Margraten, alwaar zij door WALRAM werden verslagen en in wanorde moesten terugtrekken. JAN DE MILLE werd daarbij met tal van andere burgers door de heer van Valkenburg gevangen genomen.

4e generatie: A. Nakomelingen van OGIER VAN HAREN:

1 OGIER VAN HAREN, Ridder, Schoutet des Hertogen in Tricht Ao. 1290.

2 ALEIT VAN HAREN, getrouwt aan Jan Hoen van Broek *).

3 JOHAN VAN HAREN, Canoninck St. Servaty.

B. Nakomelingen van JOHAN VAN HAREN:

1 ADAM VAN HAREN, sterft Ao. 1362 ende tot Voerendaal begraven; getrouwt aan... van den Bungaert. Hebben gehad 1 kint.

2 EUGENE VAN HAREN getrouwt aan....

Opmerking: In het Necrologium (chronologisch register van leden, beschermers en weldoeners eener kerk of klooster) der adellijke proostdij St. Gerlach wordt vermeld: 30 Julii ALEYDIS uxovis de HOEN⁸⁾.

Van dit necrologium is helaas nog slechts een fragment bewaard gebleven; de eerste en de laatste bladzijden zijn verscheurd en gebruikt om er geldrollen mee te maken.

Omtrent ALEIT VAN HAREN wordt verder nog vermeld: ALEYDIS DE HAREN, dochter van OGIER, voogd der stad Maastricht en echtgenote van JAN HOEN van HOENSBROEK, burchtvoogd van VALKENBURG, maakt den 22 Februari 1305 haar testament⁹⁾.

Volgens Perreau zou ALEIT in 1312 of 1314 met WILLEM VAN ROTZELAER zijn gehuwd. Dit is niet waarschijnlijk, aangezien zij reeds in 1305 was overleden¹⁰⁾.

5e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

GERRIT VAN HAREN, getrouwt aan Anna van Pallant. Hebben gehad 1 kint.

6e generatie: ADAM VAN HAREN, getr. aan Mechelt van Cortenbach. Hebben gehad 2 kinderen.

7e generatie: 1 CLAES VAN HAREN, Borgermeester tot Aken Ao. 1400.

2 GERRIT VAN HAREN, getrouwt aan Elisabeth van Punt. Hebben gehad 1 kint.

Opmerking: In het jaar 1431 was de molen in Heppion, gelegen bij de ingang van de Heppionsgasse (zijstraatje van de Hartmannstrasse) te Aken, belast met een erfpacht van 4 mudden tarwe en rogge aan de adellijke familie VAN HAREN, welke na de dood van Claes van Haren door zijn zoon Gerard werd verheven¹¹⁾.

In 1443 waren Nicolaas van Roide en Gerard van Haren leenmannen van het goed Reinarzkehle bij het gehucht Hasselholz aan de weg naar Gemmenich¹²⁾.

In het jaar 1453 stelde de schepen Ger. van Haren als naaste erfgenaam van Conrad von Pont zich in het bezit van de tiende van de schepen Conrad von Pont voor 528 rijnsse guldens en verkocht deze 1452 (?) aan Engelbrecht Nyt von Birgel, ridder en erfmaarschalk van het land van Gulik. Deze droeg de tiende 1454 over aan Johann von Haren, zoon van voornoemde Gerard, die 1457 met toestemming van zijn zoon, ook Gerard

*) De familie HOEN bewoonde het kasteel HOENSHUIS te VOERENDAAL. Deze familie heeft blijkbaar aan haar naam „van Broek” toegevoegd reeds vóór de stichting van de vrije heerlijkheid Hoensbroek in 1388, waarschijnlijk, omdat het kasteel te Voerendaal in een broek of moeras was gelegen.

genaamd, de tiende verkocht aan Colin Beissel, zoon van Johann Beissel, die deze aan zijn zoon Johann schonk in 1470. ¹³⁾

Johann van Haren en diens zoon Gerard komen in de genealogie niet voor. Nakomelingen van CLAES VAN HAREN worden niet vermeld.

8e generatie: Nakomelingen van GERRIT VAN HAREN:

DAEM VAN HAREN tot KALKOVEN, Schepen tot Aken; getrouwt aan Agnesse van Weyer. Gehad 5 kinderen.

9e generatie: 1 GERARD VAN HAREN Heer van KALKHOVEN, Schepen tot Aken; getrouwt aan Benigna van KALDEBOORN,

genaamd VAN DEN BEIRBOOM. Hebben gehad 3 kinderen.

2 FRAMBACH VAN HAREN, Canonick te Aken.

3 DAEM VAN HAREN, getrouwt aan N. N. Schydenck.

4 MECHTELGEN VAN HAREN, Clooster-Juffer tot Chevysen binnen Ceulen.

5 LYSGEN VAN HAREN, getrouwt aan Johan van den Hove.

10e generatie: A. Nakomelingen van GERARD VAN HAREN:

1 AGNESSE VAN HAREN geh. 1485 aan Fitschyn Colyn, Schepen en Burgemeester tot Aken, Sone Fitschyn ook Schepen tot Aken, en van J. Mettilen van der Hagen. Hebben gehad 3 kinderen.

2 WILLEM VAN HAREN Heer van KALKOVEN, ongetrouwt.

3 LYSGEN VAN HAREN, Clooster-Juffer tot Synnich.

B. Nakomelingen van DAEM VAN HAREN:

EVERHARD VAN HAREN Schepen tot Aken, getrouwt aan Agnes van Cortenbach. Hebben gehad 3 kinderen.

11e generatie: A. Nakomelingen van AGNESSE VAN HAREN:

1 ANNA COLYN, getr. aan Werner van Merode van Hoffalis.

2 VINCENT COLYN, ongetrouwt.

3 GERARD COLYN, ongetrouwt.

B. Nakomelingen van EVERHARD VAN HAREN:

1 ADAM VAN HAREN een van de Geconfedereerde Edelen, die zig by die gelegenheid in de Republyck heeft nedergezet, alwaar hy is geweest Raad en Hofmeester van Prins Willem de 1ste, en na desselfs dood van Graaf Lodewyk Stadhouders van Friesland; gestorven tot Arnhem 1590. Getrouwt met Margriet van Coenen. Hebben gehad 6 kinderen.

2 GERRIT VAN HAREN sterft zonder kinderen.

3 DIDERICK VAN HAREN getrouwt aan Anna van den Bosch, genaamt Mopertine of Monbertinghen.

Opmerking: ADAM VAN HAREN is blijkbaar overgegaan tot het Protestantisme, hetgeen wel een van de redenen zal zijn geweest zich in de Republiek te vestigen en een hoge functie te aanvaarden.

ADAM VAN HAREN behoorde tot de ondertekenaars van het verzoekschrift van het Verbond der Edelen (1566) ¹⁴⁾.

ANNA VAN DEN BOSCH, genaamt Moupertinge, echtgenote van DIDERICK VAN HAREN, stamde uit een oudadellijk geslacht van de HESBAYE, oorspronkelijk genaamd DU BOIS DE MELIN, die leefde in de 14e eeuw. Zijn jongste zoon LAMBERT DU BOIS LE MELIN woonde te Cannes bij Maastricht.

12e generatie: Nakomelingen van ADAM VAN HAREN:

- 1 GODRICH VAN HAREN, ongetrouwt gestorven.
- 2 EVERARD VAN HAREN, ongetrouwt.
- 3 WILLEM VAN HAREN, Gedeputeerde uit de Edelen van Friesland ter Vergadering van Haar Hoog Mogende: geboren te Arnhem den 19 Jan. 1581; gestorven in den Hage den 9 Dec. 1649, en begraven in de grote kerk aldaar. Getrouwt aan Magdalena van Vierssen. Hebben gehad 10 kinderen.
- 4 MECHTELD VAN HAREN, getrouwt aan Peter van Lieverden.
- 5 JOHANNA VAN HAREN ongetr. sterft 1638.
- 6 WALBURGHE VAN HAREN getrouwt aan N. N. Thoser Anglus.

13e generatie: Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

- 1 ADAM VAN HAREN ongetrouwt gestorven 1631.
- 2 EVERARD VAN HAREN getrouwt aan Mechteld van Coenen, sterft zonder kinderen 1640.
- 3 ERNST VAN HAREN, Colonel van een Regiment Cavallerie, Commandeerd in den jare 1673 met de Marquis de MONT-POUILLON de Cavallerie in de Actie by Swart-Sluis, vervolgens Grietman van West-Stellingwerf, geboren te Leeuwarden den 13 Dec. 1623, gestorven op 't Heerenveen den 15 Aug. 1701, getrouwt aan Catharina Van Oenema. Hebben gehad 7 kinderen.
- 4 MARGRIET VAN HAREN, getrouwt aan Allard Peter van Jongstal, Ridder, Raad Ordinaris in den Hove van Friesland.
- 5 WILLEM VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van der Bildt, Curator van de Academie tot Franeker, iteratieflyk Ambassadeur aan de Hoven van Zweeden, Deenemarken en Engeland, als meede op de Vreede-handelingen van Aken, Ceulen, Nimweegen en Ryswyck, geb. tot Leeuwarden 1626, sterft aldaar 1708, begraven tot St. Anna in de door hem aldaar gebouwde Familie Capelle, getrouwt aan Elisabeth van Hemmema, ook begraven te St. Anna in de Capelle. Hebben gehad 1 kind.
- 6 SOPHIE VAN HAREN sterft 1649, getrouwt aan Willem van van Vosbergen, Ritmeester van een Comp. Arquebusiers, die sterft 1653. Hebben gehad 1 kind.
- 7 WILLEM VAN HAREN.
- 8 EVERARD VAN HAREN.
- 9 PHILIPS VAN HAREN.
- 10 TITIE VAN HAREN, alle 4 jong gestorven.

14e generatie: A. Nakomelingen van ERNST VAN HAREN:

- 1 HACKE VAN HAREN, jong gestorven.
- 2 SOPHIE VAN HAREN, jong gestorven.
- 3 MAGDALENA VAN HAREN, jong gestorven.
- 4 TIBERIUS VAN HAREN, jong gestorven.
- 5 TITIE VAN HAREN, jong gestorven.

6 WILLEM VAN HAREN, eerst Grietman van Doniawerstal, vervolgens van West-Stellingwerff, en eindelyk van het Bildt, Gedeputeerde uit de Edelen van Friesland in de Staten van die Provincie, en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in genoegzaam alle de Provinciale en Generaliteits Collegien; geb. op 't Heerenveen den 6 Jan. 1655; gestorven te St. Anna den 18 Sept. 1728; getrouwt aan Frouk van Burmania, die sterft oud 41 jaar den 25 Juny 1702, en is begraven te Wolvega. Hebben gehad 5 kinderen, zie de 13e Generatie in Burmania.

7 MARGRIET VAN HAREN geboren 1662.

B. Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

WILLEM VAN HAREN jong gestorven 1661. Het is niet bekend of deze een wettig kind was.

C. Nakomelingen van SOPHIA VAN HAREN:

Gaspar van VOSBERGEN.

15e generatie: Nakomelingen van WILLEM VAN HAREN:

1 ADAM ERNST VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van het Bildt, Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staten van Friesland, en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in diverse Provinciale en Generaliteits Collegien; geboren tot Leeuwarden den 25 Oct. 1683; gestorven aldaar den 12 May 1717; getrouwt aan Amelia Henrietta Wilhelmina du Tour, welke sterft te Leeuwarden den 13 Nov. 1731, oud 45 jaar; begraven te St. Anna in de Capelle. Hebben gehad 3 kinderen.

2 CATHARINA VAN HAREN getrouwt aan Jan Van Groustins, Majoor en Ritmeester van een Comp. Cavallerie, en eerste Edelman van Haare Hoogheid de Vrouw Gouvernante van Friesland etc. die sterft den 16 Febr. 1717, oud 31 jaar.

3 DUCO VAN HAREN Grietman van West-Stellingwerff; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland en weegens Dezelve gecommiteerd succesivelyk in diverse Provinciale en Generaliteits Collegien; sterft ongetrouwt tot Wolvega den 30 Nov. 1742, en is aldaar begraven.

4 EDUARDA LUCIA VAN HAREN getrouwt eerst aan J. van Ganter ter Borch, en in tweede Huwelyk aan J. R. van Syghers tot de Vennebroeck, Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland.

5 ELISABETH VAN HAREN getrouwt aan Casimir van Plettenberg, Colonel Commandant en Ritmeester in 't Friesche Regiment Cavallerie.

16e generatie: Nakomelingen van ADAM ERNST VAN HAREN:

1 WILLEM VAN HAREN, Grietman en Ontvanger Generaal van het Bildt, Quartier-Schout en Dykgraaf van Peelandt; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland, en weegens Dezelve gecommiteert ter Vergadering van Hun Hoog Mog.; Gedeputeerde te Velde gedurende de Campagnes van

1747 en 1748 en vervolgens Haar Hoog Mog. Afgezant en Plenipotentiaris aan het Hof van S. K. H. den Hertog Carel van Lotharingen, als Gouverneur der Oostenrykse Nederlanden etc.; geboren tot Leeuwarden den 21 Februari 1710; getrouwt aan Mariane Charles, die sterft te St. Oederode in Peelandt den 27 Juny 1758, en is begraven in de Capelle te St. Anna.

2 ONNO ZWIER VAN HAREN, Grietman van West-Stellingwerff; Commissaris Generaal van de Zwitserse en Grizonse Troupes in dienst van de Vereenigde Nederlanden; Gedeputeerde uit de Adelyke Staat in de Staaten van Friesland, en weegens Dezelve in diverse tyden gecommiteerd ter Vergaderingen van de Raad van Staate, Admiraliteit van Amsterdam en Staaten Generaal; successivelyk Gedeputeerde te Velde, Minister Plenipotentiaris by de Protestantsche Zwitserse Cantons, Ambassadeur Extraordinaar en Plenipotentiaris van Haar Hoog Mog. op de Vreedehandeling tot Aken, en Commissaris van S. H. den Heere Erf-Stadhouder tot het reguleeren van de Saaken van Justitie, Politie, Finantie en Regeering in de door de Fransen getrocedeerde Landen en Steeden van Braband. Getrouwt aan Sara Aleyde v. Huls. Hebben geteelt 11 kinderen.

3 FROUCK VAN HAREN, geboren den 5 Maart 1715. Sterft den 8 Decemb. 1731, begraven in de Capelle te St. Anna.

17e generatie: Nakomelingen van ONNO ZWIER VAN HAREN:

1 AMELIA HENRIETTA WILHELMINA VAN HAREN, geboren tot Leeuwarden den 1 Aug. 1738. Getrouwt aan Johan Alexander van Sandick, Gedeputeerde ter Vergadering van Haar Hoog Mogende, en Bewindhebber van de W.I.C.

2 DOEKJE VAN HAREN, geboren in 's Hage den 4 October 1739.

3 CAROLINA WILHELMINA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 23 April 1741.

4 WILLEM VAN HAREN, jong gestorven.

5 MARIANNE ELISABETH VAN HAREN, geb. in 's Hage den 23 Maart 1744.

6 MAGDALENA ADRIANA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 23 April 1746.

7 DUCO VAN HAREN, geboren in 's Hage den 6 Nov. 1747.

8 WILLEM ANNA VAN HAREN, geb. in 's Hage den 24 Aug. 1749.

9 JOAN POPPE ANDREE VAN HAREN, geboren tot Amsterdam den 25 Febr. 1755.

10 CAREL WILLEM VAN HAREN, geboren in 's Hage den 17 Febr. 1758.

11 WILHELMINA CAROLINA VAN HAREN, geboren in 's Hage den 17 Febr. 1758.

(Wordt vervolgd).

W. LINDELAUF.

Geschiedenis van Brunssum

Binnen afzienbare tijd zal in druk verschijnen een tamelijk uitgebreide *Geschiedenis van Brunssum*. Deze zal ongetwijfeld de leden van de Historische Kring van het *Land van Herle* interesseren. Brunssum ligt immers in het land van Heerlen en heeft met die gemeente in de loop der eeuwen in *nauwe betrekking* gestaan.

De grenzen van deze twee lopen tegenwoordig zo in elkaar, dat ze voor buitenstaanders moeilijk te onderscheiden zijn.

De bekende *Brunssumse hei* b.v. strekt zich gedeeltelijk uit op Heerlens gebied; het grote huizencomplex *Treebeek* ligt voor een deel op Heerlense, voor een deel op Brunssumse grond; van twee *Brunssumse parochies* wonen vele gezinnen in de gemeente Heerlen. Reeds in de *Romeinse tijd* was er innig contact tussen beide. Een der voornaamste verkeersaders van het Rijk, de grote *Heirbaan* van Coriovallum naar Vetera Castra, de tegenwoordige Heerenweg, verbond ze met elkaar.

In die dagen haalde Heerlen voor zijn talrijke pottenbakkerijen de klei in de Brunssumse hei.

Zelfs zijn er, die beweren, dat Heerlen zijn naam uit Brunssum zou gehaald hebben. De bekende, door Brunssum lopende *Landgraaf*, hier en daar nog duidelijk te onderscheiden, zou reeds voor de Romeinen Coriovallum geheten hebben. De Romeinen zouden die naam, zoals dat meer voorkwam, hebben overgenomen voor hun versterkte legerplaats aan de Kruisstraat te Heerlen; de naam is door afslijting langzamerhand Herle geworden : *Coriovallum*, Choriovalle, Hòrio valle, Hèrievàlle, Hèrielle, *Herle*.

In de Frankische tijd lag in de Brunssumse hei ene uitgestrekte *begraafplaats*, waar waarschijnlijk ook bewoners van Heerlen begraven werden. In de middeleeuwen behoorde de *Bank van Brunssum* tot de Hoofdbank van Heerlen en voor de door die Bank veroordeelden, stond de *galg* op Schrievershei, Heerlens gebied.

Sinds de oprichting van het Oude Bisdom Roermond behoorden èn Heerlen èn Brunssum tot het *Landdekenaat Valkenburg*, welks laatste deken en officiaal op het einde der 18e eeuw te *Brunssum* woonde, waar dus ook de Heerlenaren voor de kerkelijke rechtbank moesten verschijnen.

De geschiedenis van Brunssum is dus wel degelijk samengeweven met die van Heerlen.

W. MOONEN, pastoor, Brunssum.

Sluiting van de kerk te Welten

Is de St. Martinus ouder dan de St. Pancratius?

Het is voldoende bekend, dat de franse revolutionaire bestuurders zich ingrijpend hebben bezig gehouden met interne kerkelijke aangelegenheden. Ook na de totstandkoming van het Concordaat belemmerden van staatswege allerlei administratieve bepalingen het godsdienstige leven.

De nadelige gevolgen van deze nieuwe verhoudingen hebben een tijdlang de *Weltenaren* ondervonden. Er was o.m. een voorschrift in het leven geroepen, dat inhield, dat slechts die kerken en kapellen openbaar mochten zijn, die hiervoor bij de prefekt van het betreffende departement een verzoek hadden ingediend. Overtuigd van de hoge ouderdom van hun kapel, verkeerden de *Weltenaren* in de mening, dat het hiertoe strekkend verzoekschrift rustig achterwege kon blijven.

De nieuwe overheid dacht er evenwel anders over en eiste stipte naleving der voorschriften. Ingevolge een besluit van de prefekt van het departement der Nedermaas d.d. 8 Aug. 1804 (20 thermidor XII) moest de kapel van Welten gesloten worden.

Blijkens bescheiden, zich bevindend in het Gemeente-archief van Heerlen, maakte J. J. Schils, burgemeester, op 18 Sept. 1804 de volgende inventaris op van voorwerpen, die tot het kerkbezit behoorden:

- 1° un autel en bois et à trois degrés.
- 2° une chaire en bois à prôner, bois de chêne.
- 3° un armoire vide, bois de frene.
- 4° vingt-sept prie-dieu ou bancs de bois blanc en assez mauvais état.
- 5° à la tour une petite cloche.
- 6° une horloge.
- 7° une bierre à enterrer les morts.

En het rapport besluit : „de tout quoi avons dressé le présent inventaire dans le chapelle de Welten, le premier jour complementaire de l'an douze.”

Zo waren de *Weltenaren* verstoken van de Zondagsmis, van het dopen, trouwen en begraven, waarmede evenzeer die van Benzenrade getroffen werden. Het kerkelijk leven verplaatste zich noodgedwongen naar de „St. Pancratius”.

Maar zij lieten het hierbij begrijpelijkerwijze niet zitten. In een volgende aflevering zullen wij de redenen ontvouwen, die in hun betoog naar voren werden gebracht, tén einde de weder-ingebruikgeving van hun Godshuis te verkrijgen.

L. VAN HOMMERICH.

Rijksgrens in het Wormdal

Door de grenscorrecties van 1949 viel de aandacht weers op een oeroud stukje grensgebied, het Wormdal bij Rimbürg, met het gelijknamig kasteel. Dit voorheen weinig bekende deel van de Nederlandse oostgrens heeft merkwaardigerwijze gedurende welhaast 20 eeuwen als territoriale scheiding gefungeerd:

Vast staat, dat bij de Romeinse bestuursindeling, met name na de reorganisatie onder keizer Domitianus (81—86 na Chr.) de Worm de grens vormde tussen het gebied der Ubiërs met de hoofdstad Keulen en dat der Tungri met de hoofdstad Tongeren.

Toen onder keizer Constantijn de Grote (306—337) het Christendom staatsgodsdienst werd en elke civitas of bestuursdepartement naast de wereldlijke regent ook een bisschop kreeg, waardoor de profane grens tevens die van een bisdom werd, had dit voor onze streek de consequentie, dat de Worm de scheiding werd tussen het bisdom Keulen en dat van Tongeren (later via Maastricht overgebracht naar Luik).

Ten tijde van Karel de Grote (768—814) bleef deze toestand onveranderd voortbestaan; bij de door hem ingevoerde bestuursindeling in gouwen vormde de Worm wederom de grensscheiding tussen Maasgouw en Gulikgouw.

Had ons grensrieviertje tot nu toe een min of meer administratief-aardrijkskundige rol gespeeld, dit werd anders na rond 1200.

De omstreeks die tijd inzettende worsteling van de Brabantse hertogen, om met het zwaard in de vuist te bewijzen dat de aloude grens tussen het Duitse rijk en dat van Lotharingen, waarvan zij zich zelve als de soeverein beschouwden, aan de Rijn diende te blijven liggen, maakte onze streek tot een wrijfvlak tussen Oost en West. (In later eeuwen zou blijken, dat het verder verloop van deze vroeg-middeleeuwse worsteling zowel voor onze engere geboortegrond als voor andere delen van oostelijk Zuid-Limburg bepalend zou zijn voor de latere opnemings in het Nederlandse staatsverband.)

Mede in het brandpunt van de actie der Brabantse hertogen in de 13e eeuw stond de aloude verkeersweg tussen de Kanaalkust en de Rijn, de reeds uit de Romeinse tijd daterende heerbaan langs Tongeren—Maastricht—Heerlen—Julich—naar Keulen, te Rimbürg over de Worm voerend. Na in de Karolingische tijd weer tot een verkeersader van de eerste rang te zijn geworden — hij droeg toen zelfs de naam van „de wereldweg” — kreeg deze baan voor de zich ontwikkelende koopsteden van Vlaanderen in de 13e eeuw een nieuwe betekenis als voornaamste overland-verbinding naar de Rijn. Het ongestoord gebruik ervan werd voor deze steden een levenskwestie. Daartoe diende de weg onder Brabantse politieke contrôle te worden gebracht. Het centrale punt van de op de weggebruikers uitgeoefende roverijen werd gevormd door het

bij de Wormovergang gebouwde Rimbursgse kasteel der heren van Mulrepas. Toen hertogelijke en zelfs keizerlijke waarschuwingen niet hielpen greep de hertog van Brabant in 1278 in. Na hârde belegering werd de burcht grondig verwoest. Deze afstraffing schijnt buitengewoon vruchtbaar te zijn geweest, ja zelfs zo opvoedend te hebben gewerkt, dat de getuchtigde, Willem I van Mulrepas, met zijn hele aanhang, in de vijf jaar later uitgebroken z.g. Limburgse successieoorlog, de partij van zijn bestraffer, hertog Jan I van Brabant heeft gekozen.

Toen deze hertog in de zomer van 1288 naar de Rijn trok en in de slag van Woeringen afrekende met zijn Duits georiënteerde tegenstanders, bracht de bekeerde Rimbursgse roofridder zelfs de beslissing in een slachting, die de bloem van de Rijnlandse adel het leven kostte.

Na de slag van Woeringen heeft „Rinbergh die waterveste” — gelijk de middelnederlandse rijkroniek van Jan van Heelu het Rimbursgse kasteel noemt — gedurende geheel de middeleeuwen en de latere tijd zijn functie vervuld van Brabants-Nederlands bolwerk tegen de vanuit Duitsland werkende invloeden tot oprolling van de Wormgrens in de richting van de Maas. Naast het naburige en vrijwel evenoude „kloosterfort” Rolduc, het culturele krachtcentrum op het Wormplateau, heeft de betekenis van de politiek-strategische verdienste der egestelling Rimbursg, in het Wormdal, derhalve recht op onze meer dan enkel streek-geschiedkundige belangstelling.

Bij het ontstaan van ons tegenwoordig koninkrijk in 1814, was het volkomen logisch en de historisch verantwoorde bekroning van een eeuwenoude ontwikkeling, dat het Rimbursgse gebied op beide oevers der Worm Nederlands bleef.

In het licht der historie bezien moet het daarom onbegrijpelijk worden genoemd, dat men twee jaar later, in 1816, bij het z.g. grenstractaat van Aken er toe overging ter plaatse een grenscorrectie aan te brengen die hierop neerkwam, dat men de landsgrens ging terugleggen tot in de Wormbedding, waardoor de eeuwenoude, oer-Nederlandse grensburcht op Pruisisch grondgebied kwam te liggen. (Opgemerkt zij, dat de tegenwoordige ligging van het kasteel op de oostelijke oever der Worm niet overeenkomt met die in het verleden; oudtijds vertakte het riviertje zich stroomopwaarts in twee armen, die een eind voorbij de burcht weer samenvloeiden. Het kasteel met zijn vestingwallen lagen dus op een eiland in de Worm. In later tijd is de oostelijke arm gedempt, waardoor het kasteel, van Nederlandse zijde gezien, over de Worm is komen te liggen.)

De strikt-materiële betekenis der in 1949 plaats gehad hebbende grenscorrecties en hun oorzaken geheel in het midden latend, kan in het geval Rimbursg geconstateerd worden, dat hier, door de loop der allerjongste geschiedenis, een 133-jaar oude fout is hersteld.

Vastgesteld moet worden, dat zodoende niet enkel een respectabel historisch monument, doch ook een stukje echt-Nederlandse grond in het oude landsverband is teruggekeerd.

historische chroniek

SCHAESBERG herdacht in 1950 het 250-jarig bestaan der parochie. Bij deze gelegenheid werd de grafsteen van de stichter der kerk door de beeldhouwer Eymael kundig gerenoveerd. De steen vertoont boven een memento mori, bestaande uit een doodshoofd met zandloper, geflankeerd door vier kaarsen en in 't midden het wapen van het adellijk geslacht van Schaesberg met helm, een bundel pauwveren en draperieën. Daaronder draagt een medaljon het opschrift:

FREDERICUS SIGISMUND THEODOR

COMES DE SCHAESBERG

FUNDATOR HUIJUS ECCLESIAE.

* 1660

† 1733

De steen is in één der zijmuren van de toren geplaatst om hem voor verder afslijten te bewaren.

Tevens werd bij die gelegenheid in de deur van de oorspronkelijke sacristie, die thans dichtgemetseld is, een plaat van diabaas geplaatst met de namen van de 12 pastoors der parochie.

(J. J. J.).

In verband met de festiviteiten, die naar aanleiding van dit feit plaats hadden, dient de uitgave vermeld van het boekje van *J. J. Jongen*: „Gedenkboek ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan der parochie”, uitgegeven door het Comité Katholiek Schaesberg.

De behandelde stof is als volgt over tien hoofdstukjes verdeeld: overzicht van de geschiedenis der streek; romeinse tijd; het ontstaan van de tegenwoordige nederzettingen (met kaartje der leen- en laatgoederen); het kasteel en zijn bewoners (met 2 reconstructie-tekeningen); de heerlijkheid Schaesberg; de gemeente Schaesberg; de kerk van Schaesberg en de kapel van Leenhof; de stichtingen der kerk; het dorp Scheydt vóór 1900; Strijthagen.

Deze tekst wordt met illustratief materiaal ruimschoots verlucht. De naam van de schrijver staat in voor de besproken stof: de heer Jongen behoort tot één van onze beste heemkunde-kenners.

Er zijn nog losse afleveringen bij de schrijver verkrijgbaar à f 2,50.

NAAR AANLEIDING VAN TWEE DODENPRENTJES.

In onze lustrum-uitgave 1945—1950 was een artikel gewijd aan het honderdjarig bestaan der posterijen te Heerlen.

Van de heer W. Lindelauf mocht het Heerlens Gemeente-archief het bidprentje ten geschenke ontvangen, hetwelk in het kort de levensloop en enige karakteristieken vermeldt van onze eerste postdirecteur, JONKHEER AUGUST VAN SASSE VAN IJSSELT.

Van dezelfde schenker kregen wij het bidprentje van JOHAN ARNOLD SCHUNCK, grondlegger van één van Heerlens grootste zakenpanden.

Als plaatselijke *drukkers* worden vermeld K. WEYERHORST en PENNERS en Co.

Beide bidprentjes worden hier afgedrukt.

L. v. H.

Jesus! † Maria! † Joseph! † Pancratius!

Die Frömmigkeit hat die Verheissung dieses und des zukünftigen Lebens. (1 Tim. 4, 8.)

Zum christlichen Andenken

an den wohlachtbaren Herrn

Johann Arnold Schunck,

Mitglied des Vereins des hl. Vincenz von Paul und der Erzbruderschaft der hl. Familie.

Der theure Verstorbene wurde geboren den 11. Februar 1842 zu Kettens, vermählte sich den 28. Januar 1873 mit der wohlachtbaren Anna Maria Küppers und starb sanft und gottergeben, mehrmals gestärkt durch den Empfang der hl. Sakramente, am 13 October 1905 zu Heerlen. 6 Kinder, von denen 2 in's Kloster traten, 1 Schwiegertochter und Enkel trauern am Sarge ihres lieben Vaters und Grossvaters.

Im Leben des theuren Verstorbenen ragen besonders hervor seine Gottesfurcht und Frömmigkeit, sein lebendiger Glaube und seine Gewissenhaftigkeit in der Erfüllung aller Pflichten. Darum wird sein Andenken im Segen bleiben.

Die trauernden Angehörigen empfehlen die liebe Seele des theuren Dahingeschiedenen dem hh. Opfer der Priester und dem frommen Gebete der Gläubigen, damit sie desto eher zur Anschauung ihres Schöpfers gelange und ruhe im ewigen Frieden.

Jesu, sanftmüthig und demüthig von Herzen,
mache mein Herz dem deinigen gleich.

(300 Tage Ablass.)

Süßes Herz Jesu, gib dass ich Dich immer
mehr und mehr liebe.

(300 Tage Ablass.)

Penners & Co., Heerlen.

Jezus! † Maria! † Jozef! † Pancratius!

Bid voor de ziel van zaliger

den HoogWelgeboren Heer

Jhr. AUGUST JOS. LODEWIJK

van Sasse van IJssel,

geboren op het kasteel te Boxmeer den 21 Dec.
1825 en overleden te Heerlen, na eene korte
ziekte, voorzien van de hh. Sacramenten der
Stervenden, den 21 April 1895.

De overledene was gedurende eene lange reeks van jaren Directeur der Posterijen te Heerlen. Bekend en geroemd waren zijne behulpzaamheid en gediensigheid, die hem noch werk, noch tijd, noch geld deden sparen. Den armen droeg hij een medelijdend hart toe, niet minder een warm hart zijner familie, zijnen vrienden en der gemeente Heerlen, waar hij steeds met onverdroten toewijding alles ondersteunde, wat den bieci der gemeente kon bevorderen.

Weest altijd bereid, want gij weet niet wanneer de Zoon des menschen komen zal. (Math. 25).
Hier hebben wij geene blijvende woning, maar wij zoeken het toekomstig leven. (Eccl. 30.)

Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen
barmhartigheid verkrijgen. (Math.)

Goede Jezus, geef hem de eeuwige rust.

Heerlen, druk v. K. Weyerhorst.